

КЫРГЫЗ БАНКЫ

2022-жылдын III чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Бишкек
2022-жылдын ноябрь айы

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан чейрек сайын жарыяланып турат. Инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөргө жана болжолдоолорго, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү жана Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөргө негизделген акча-кредит саясаты боюнча Улуттук банктын чечимдери жөнүндө коомчулукка маалымат берүү отчеттун максаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы акча-кредит саясаты

Тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугуна жетишүү жана аны колдоого алуу **акча-кредит саясатынын максаты** болуп саналат.

Акча-кредит саясатынын негизги инструменти – Улуттук банктын эсептик чени. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын өркүндөтүү жана натыйжалуулугун арттыруу максатында, 2014-жылы Улуттук банк акча-кредит саясатынын жаңы негизине өткөн, ага ылайык Улуттук банктын эсептик чени акча рыногундагы каражаттар наркынын көрсөткүчү болуп саналат. Акча-кредит саясатынын операциялык багыты катары акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендери эсептелет. Жаңы негизге өтүү максаты катары банктар аралык кредиттик ресурстар рыногун өнүктүрүүгө жана экономиканын реалдуу секторун колдоого багытталган акча-кредит саясатынын пайыздык каналынын ишинин таасирин күчөтүү саналат.

Акча-кредит саясатынын сандык көрсөткүчү – инфляцияны орто мөөнөттүү мезгилде 5-7 пайыз чегинде кармап туруу. Акча-кредит саясатын иштеп чыгуу жана аны ишке ашыруу Акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү мезгилге каралган негизги багыттарынын алкагында жүзөгө ашырылат.

Улуттук банктын акча-кредит саясаты келечекке багытталган саясат болуп саналат, анткени, акча-кредит саясаты жагында кабыл алынган чечимдердин өлкөнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасири белгилүү бир лаг менен жүргүзүлөт. Акча-кредит саясаты Кыргыз Республикасында жана тышкы чөйрөдө экономикалык жагдайдын өнүгүшү боюнча макулдашылган жана экономикалык жактан негизделген болжолдоолордун натыйжасында алынган, кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү мезгилдерге каралган инфляция боюнча болжолдоолордун негизинде иштелип чыгат.

Коммуникациялык саясат Улуттук банктын акча-кредит саясатынын негизги инструменттеринин бири болуп саналат. Калкка маалымат берүү жана тиешелүү инфляциялык күтүүлөрдү калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан үзгүлтүксүз негизде пресс-релиздер чыгарылып, акча-кредит саясаты маселелери боюнча пресс-конференциялар өткөрүлүп турат. Улуттук банктын өлкөдөгү күндөлүк жана күтүлүп жаткан макроэкономикалык жагдай боюнча баа берүүсү Акча-кредит саясаты жөнүндө отчетто ар бир чейректин үчүнчү айынын башталышында жарыяланып турат. Улуттук банк Башкармасынын эсептик чен өлчөмү маселеси боюнча отурумдарынын графиги банктын расмий интернет-сайтында жарыяланат.

2022-жылдын III чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк Башкармасынын 2022-жылдын 28-ноябрындагы № 2022-П-07/73-1-(ДКП) токтому менен жактырылган.

Мазмуну

1-глава. Тышкы чөйрө	5
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү.....	5
1.2. Дүйнөлүк товардык- чийки зат рыноктору	9
2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү	12
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш	12
2.2. Тышкы сектор	16
3-глава. Акча-кредит саясаты	18
3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу	18
3.2. Финансы рыногунун инструменттери	21
3.3. Монетардык индикаторлор динамикасы.....	25
4-глава. Инфляция динамикасы	26
4.1. Керектөө баа индекси.....	26
4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу	27
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор	30
5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор	30
5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо	32
1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр	36
2-тиркеме. Глоссарий.....	37
3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси.....	39

Резюме

Дүйнөлүк экономика учурда экономикалык процесстердин түзүмдүк өзгөрүшүнүн таасири астында турат, бул экономикалык өсүшкө, соодага жана суроо-талапка да таасирин тийгизет. Жылдык инфляция акыркы он жыл ичинде дүйнө жүзү боюнча рекорддук деңгээлге чейин өстү, бул өз кезегинде борбордук банктарды монетардык шарттарын катуулатууга түрткү берген. Бул шарттарда ФАО баа индексинин төмөндөөсүнө карата орточо тенденция сакталып турат. Буга карабастан, биздин өлкөдө азык-түлүккө баа кыйла жогорку деңгээлинде эле турат. Чендин өсүшү алкагында алтынга баанын төмөндөөсү уланууда, ошол эле учурда сунуштун өсүшү алкагында дүйнөлүк рынокто баанын төмөндөө динамикасы байкалууда.

2022-жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча экономикалык жигердүүлүк боюнча жыл башынан бери алгылыктуу динамика уланууда, ошол эле учурда өткөн жылдагы төмөн базанын таасиринин бүтүшү менен сентябрь айында бир аз басаңдаган.

2022-жылдын 9 айы үчүн өсүш арым, 7,2 пайызды, Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда 4,9 пайызды түзөт. Ошентип, Кумтөрдөгү иштеп чыгуу өндүрүшү (+37,3 пайыз) өсүшкө негизги түрткү берүүчү катары калууда. Өлкөдө экономикалык жигердүүлүккө мамлекеттик жана жеке секторлордо эмгек акынын өсүшүнө байланыштуу үй чарбалардын чыгашасынын өсүшү да колдоо көрсөтүүдө. Тогуз айдын жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджетке салыктык түшүүлөрдүн (+52,1 пайыз) алгылыктуу көрсөткүчтөрү өлкөдө бюджеттик чөйрөдөгү кызматкерлердин эмгек акысынын жана жөлөк пулдардын, пенсиялардын өсүшү жагында олуттуу чыгашаларды текшилейт.

Соода балансы 2022-жылдын III чейрегинде импорттук берүүлөрдүн олуттуу өсүшүнүн жана алтындын экспортунун кыскарышынын таасиринен улам түптөлгөн. Жыйынтыгында өлкөдө соода балансынын тартыштыгы 2 335,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн, бул 2021-жылдын III чейрегиндеги көрсөткүчтөн 3,1 эсеге жогору. Тышкы соода жүгүртүү көлөмү 54,3 пайызга көбөйгөн жана 3,2 млн АКШ долларын түзгөн.

Региондогу татаал геосаясий жагдай, соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү инфляция жана азык-түлүккө жалпы дүйнөлүк жогорку баанын сакталып турушу инфляцияга негизги салымын кошушкан. Алсак, 2022-жылдын III чейрегинде инфляция жылдык мааниде 15,0 пайызды түзөт (2022-жылдын III чейреги / 2021-жылдын III чейреги), ушул эле көрсөткүч 2021-жылы 14,1 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. КММга баанын өсүшү үй чарбаларынын керектөө куржунун түзгөн товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн улам көбүрөөк үлүшүнө жайылтылган.

Улуттук банк акча-кредит саясатын катуулатууну улантууда. Монетардык сектордо үстөк ликвиддүүлүктүн өсүшү уланууда. Бул шарттарда Улуттук банктын арылтылган инструменттеринин өтүмдүүлүгү жогорулаган, ал эми репо шарттарында банктар аралык карыз алышуулардын көлөмү кыскарган. Рынок катышуучуларынын кыска мөөнөттүү инструменттерге суроо-талабынын жогорулашы акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендеринин төмөндөөсүн шарттаган. Мында чендер негизги чендин айланасында пайыздык коридордун чегинде өзгөрүп турган. Ошону менен бирге эле геосаясий белгисиздиктен улам ички валюта рыногунда айрым мезгилдерде бир аз өзгөрүлмөлүүлүк белгиленген.

Акча-кредиттик шарттар финансылык шарттарга таасирин тийгизүүнү улантууда. Депозиттерге жана кредиттерге пайыздык чендердин жогорулоо динамикасы Улуттук банктын эсептик ченинин көбөйүүсү менен бирге 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынан бери байкалууда. Узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздар эсептик ченге жакын түптөлгөн МКО боюнча орточо алынган кирешелүүлүктүн алгылыктуулугунан улам институционалдык инвесторлор арасында суроо-талап менен колдонулган.

1-глава. Тышкы чөйрө

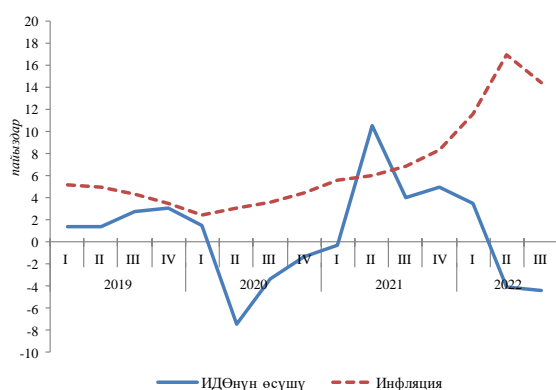
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү

Дүйнөлүк экономика учурда экономикалык процесстердин түзүмдүк өзгөрүшүнүн таасири астында турат, бул экономикалык өсүшкө, соодага жана суроо-талапка да таасирин тийгизет. АКШда жана Кытайда экономиканын бир аз өсүшү белгиленүүдө, бирок Кытай экономикасы боюнча төмөнүрөөк көрсөткүчтөр катталууда. ЕАЭБге мүчө мамлекеттерде ИДӨ арымынын ар багыттагы динамикасы белгиленет: Россия менен Беларуссияда төмөндөө катталса, Казакстан менен Арменияда ИДӨ арымынын алгылыктуу динамикасы белгиленген. Ошол эле учурда дүйнөлүк инфляция көп жылдан берки максимумду көрсөткөн: баанын өсүшүнүн тездеши дээрлик бардык каралып жаткан өлкөлөрдө катталган. Россия менен Беларуссияда инфляциялык басымдын бир аз төмөндөөсү белгиленүүдө.

Россия

1.1.1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, «Блумберг» МА, Росстат

2022-жылдын III чейрегинде Россия ИДӨсү төмөндөөсүн улантуу менен 2022-жылдын II чейрегиндеги¹ 4,1 пайыздан кийин 4,4 пайызды түзгөн. Жалпысынан январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн төмөндөөсү жылдык мааниде 2,0 пайызды түзгөн.

Отчеттук чейректин жыйынтыгы боюнча, негизинен, мунай өндүрүү жана мунайды кайра иштетүүнүн көбөйүүсү эсебинен өнөр жайда бир аз өсүш белгиленген. Чыгаруу курулуш иштеринин жана чекене сатуу көлөмүнүн көбөйүүсү менен колдоого алынган. Мындан тышкары, айыл чарба сектору кошумча колдоо көрсөткөн, мында түшүм алуунун рекорддук көлөмү белгиленген.

Ошону менен бирге эле өзгөртүүлөрдөн улам геосаясий абалдын курчушу жана жарыяланган жарым-жартылай мобилизация шартында белгисиздиктин өсүшү шартталган, бул III чейректин акырында экономикалык жигердүүлүктүн төмөндөөсүнө алып келген. Мунун алкагында керектөө боюнча жигердүүлүк орточо деңгээлде сакталууда.

Россияда инфляция өтүп жаткан жылдын II чейрегиндеги² 16,9 пайыздан кийин III чейректин жыйынтыгы боюнча жылдык мааниде 14,4 пайызды түзүү менен басаңдоосун уланткан.

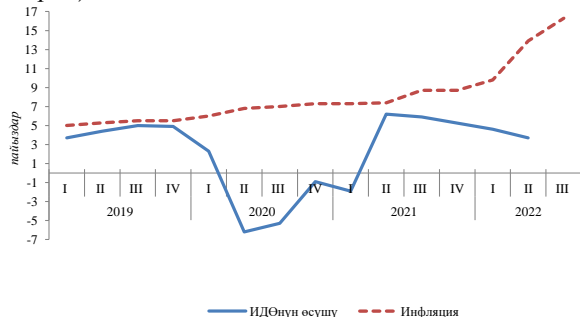
Россия банкынын баа берүүсү боюнча керектөө бааларынын учурдагы арымы жылдык инфляциянын андан ары басаңдашын шарттоо менен жай абалында калууда. Ошону менен бирге эле керектөө бааларынын жумалык жана ай ичиндеги динамикасы жай айларындагы убактылуу дезинфляциялык факторлордун таасиринин токтошунан улам көбөйүү жагына өзгөргөн. Натыйжада сентябрь айында керектөө баалары үч айдан берки төмөндөдөн кийин 0,05 пайызга өскөн жана жылдык инфляция жылдык мааниде 13,7 пайызды түзгөн. Жалпысынан байкоого алынып жаткан чейрек ичинде азык-түлүк жана азык-түлүктөн башка товарларга (тиешелүүлүгү боюнча 15,6 жана 15,7 пайыз) баанын төмөндөөсү катталса, кызмат көрсөтүүлөргө баа 10,7 пайызга чейин бир аз өскөн.

¹ Россия Федерациясынын экономиканы өнүктүрүү министрлигинин маалыматтары

² Росстаттын маалыматтары

Казакстан

1.1.2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

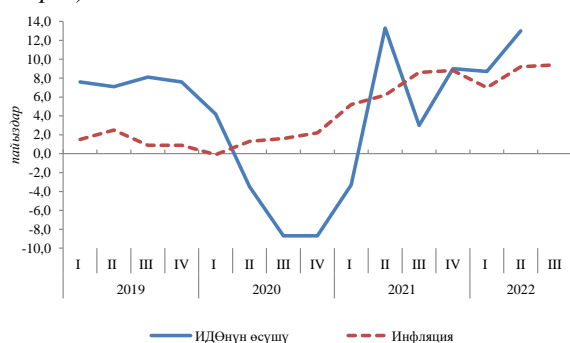
Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

(+0,1 пайыз тогуз ай үчүн) солгундаган, бул Кашаган кениндеги оңдоо иштерине байланыштуу болгон.

Казакстанда инфляция арымын тездетүүсүн уланткан: III чейректе өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата 16,3 пайызды түзгөн¹. Сентябрьда жылдык инфляция 17,7 пайызга чейин өскөн, бул өлкөгө россиялыктардын келишине байланыштуу турак-жайга ижара төлөмдөрүнүн кыйла кымбаттап кетиши (жылдык мааниде +40,7 пайыз) менен шартталган². Жалпысынан чейрек ичинде азык-түлүк товарларына баа 20,9 пайызга, азык-түлүктөн башка товарларга – 15,6 пайыз, акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө – 10,5 пайыз өскөн.

Армения

1.1.3-график. Арменияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Армениянын Улуттук статистика кызматы, «Блумберг» МА, Армян Республикасынын Борбордук банкы

банкынын баа берүүсү боюнча орто мөөнөткө каралган келечекте тышкы суроо-талаптын таасиринин акырындап басаңдоосу шартында, экономикалык өсүш да акырындап басаңдайт, бирок мурдагыдай эле жогорку деңгээлде калат, бул мамлекеттик капиталдык сарптоолор жана эмгек өндүрүмдүүлүгү боюнча кыйла өсүш менен шартталган.

Негизинен суроо-талаптын жогору болушу эсебинен Арменияда инфляциялык күтүүлөр да жогору бойдон калган, ал инфляциялык чөйрө

Тогуз айдын жыйынтыгы боюнча Казакстанда 2,8 пайызга өсүш белгиленген. Мунай эмес секторлор ИДӨ динамикасына алгылыктуу салым кошууда. Январь – сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча өсүшкө айыл чарба (+6,9 пайыз), маалымат жана байланыш (+6,7 пайыз), курулуш (+5,1 пайыз) жана башкалар негизги салым кошушкан. Ошону менен бирге эле отчеттук чейректе көптөгөн тармактар боюнча өсүш арымдын басаңдоосу белгиленген. Мында ишкер активдүүлүк тоо-кендерин казып алуу тармагында динамиканын начар болушу эсебинен

Арменияда жогорку деңгээлдеги экономикалык жигердүүлүк чет өлкөлүктөрдүн, анын ичинде туристтердин кыйла көп келиши жана финансылык агымдар таасирин тийгизген суроо-талап факторунун эсебинен сакталып туруусун улантууда. Экономикалык жигердүүлүк көрсөткүчү 2022-жылдын январь – сентябрь айларында жылдык 14,1 пайызга көбөйгөн, бул негизинен кызмат көрсөтүү чөйрөсүндөгү, энергетика комплексинде, соода секторунда, курулушта жана өнөр жай секторундагы өсүш менен шартталган. Армениянын Борбордук

¹ Казакстан Республикасынын Стратегиялык пландаштыруу жана реформалар боюнча агенттигинин Улуттук статистика бюросунун маалыматтары боюнча

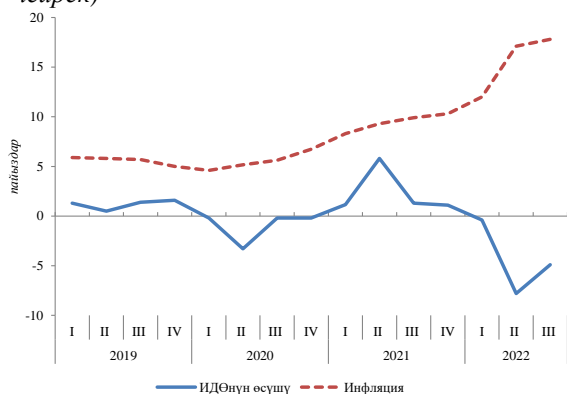
² Казакстан Республикасынын Улуттук банкынын маалыматтары боюнча

кеңейүүсүн уланткан. Алсак, 2022-жылдын сентябрында инфляция борбордук банк тарабынан тергет 4,0 пайыз (+/-1,5 п.п.) белгиленишинде жылдык мааниде 9,9 пайызга жеткен. Дүйнө жүзүндө кредиттөө шарттарынын катуулатылышынын уланышы, ошондой эле дүйнөлүк суроо-талаптын начарлоосу шартында Армения экономикасына тышкы сектор тарабынан инфляциялык басым келечекте белгилүү бир деңгээлде басаңдайт. Акча-кредит рестрикциясынын натыйжасында жөнгө салуучу инфляция акырындап төмөндөй тургандыгын жана 2023-жылдын акырынан тартып максаттуу көрсөткүчкө жакындаарын болжолдойт.

Беларусь

1.1.4-график. Белоруссияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Беларусь Республикасынын Улуттук статистика кызматы

Беларуссиянын экономиканын төмөндөө арымы кыскарган, инфляциялык басым бир аз басаңдаган.

Беларуссия ИДӨсү 2022-жылдын январь – сентябрь айларында өткөн жылдын январь – сентябрь айларына салыштырмалуу 4,7 пайызга төмөндөгөн, ал эми 2022-жылдын 8 айы ичинде экономика 4,9 пайызга кыскарган. Евразия өнүктүрүү банкынын маалыматына ылайык Беларуссияда сентябрь айында экономикалык жигердүүлүк айыл чарба тарабынан колдоого алынган, бирок ИДӨ динамикасына анын салымы жыйым-терим иштеринен кийин эки эсеге жакын азайган.

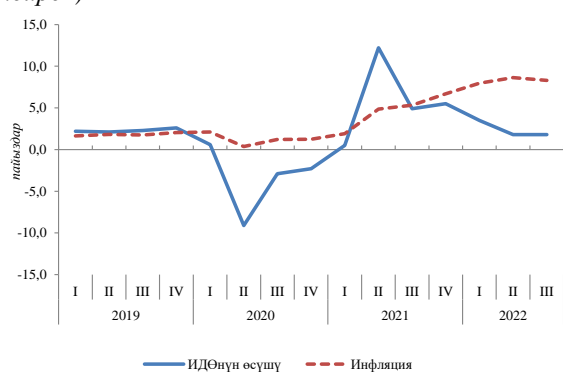
Өнөр жай өндүрүшүнүн төмөндөө арымы байкалаарлык кыскарган: август айындагы 9,4 пайыздан сентябрь айында жылдык мааниде 2,1 пайызга чейин, бул үзгүлтүккө учураган берүүлөрдүн акырындап калыбына келиши жана экспорттун Россияга, азия жана африка өлкөлөрүнө жарым-жартылай багытталгандыгы тууралуу билдирет. Ошол эле учурда экономиканын башка ири секторлорунда активдүүлүк чабал бойдон калган. Бул ички суроо-талаптын төмөн деңгээлинин сакталып калышынан жана өндүрүштүк-логистикалык байланышты өзгөртүү процессинин бүтө электигинен болушу мүмкүн.

Беларуссияда жылдык инфляция август айындагы 17,9 пайыздан сентябрь айында 17,4 пайызга чейин басаңдаган. Ооздукталган ички суроо-талап жана белорус рублинин орус рублине шайкеш бекемделиши инфляциянын төмөндөшүнө өбөлгө түзгөн. Административдик жөнгө салынуучу товарлар жана кызмат көрсөтүүлөргө баанын өсүшү да басаңдайт. Инфляцияга түрткү берүүчү басым финансылык транзакцияларды өткөрүүгө, товарларды жана анын топтомдорун сунуштоого сарптоолордун көбөйүшү жагында сакталып турат. Бааларды жөнгө салууну күчөтүү 2022-жылдын калган мезгилинде инфляциянын андан ары басаңдашына алып келиши мүмкүн.

АКШ

1.1.5-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: АКШнын Соода министрлиги, АКШнын Эмгек министрлиги, «Блумберг» МА

ошол эле учурда көпчүлүк округда берүүлөрдөгү үзгүлтүктүн азаюусунан улам көбөйүү байкалса, айрым башка округдарда төмөндөө белгиленген.

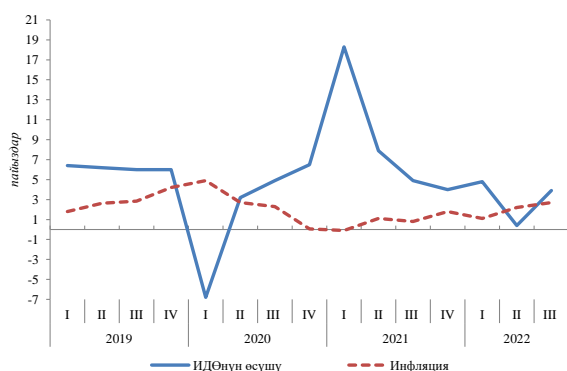
Саякат жана туристтик активдүүлүк кескин өскөн, буга эс алуу чөйрөсүндө жигердүүлүктүн сакталышы жана ишкер кыдыруулардын жанданышы өбөлгө түзгөн. Жеке керектөөгө чыгашанын көбөйүүсү жана керектөө инфляциясынын өсүшү² негизинен энергия продукцияларга баанын өсүшү, ошондой эле транспорттук кызмат көрсөтүүлөрдүн кымбатташынан улам, алардын терс таасиринен аныкталган.

АКШнын эмгек рыногунда иш менен камсыз болуу көпчүлүк округдарда орточо арымда өскөн. Жумушсуздук деңгээли кризиске чейинки деңгээлинен түшүп, өтүп жаткан жылдын сентябрь айында 3,5 пайызды түзгөн, ал эми бош кызмат орундардын саны мурдагыдай эле жумушсуздардын санынан ашат. Мындай шарттарда, ошондой эле жогорку инфляциялык күтүүлөр факторун эске алганда эмгек акыга, натыйжада инфляциянын тездешине басым жасалат.

Кытай

1.1.6-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистика бюросу, «Блумберг» МА

Отчеттук мезгилде АКШда Экономикалык жигердүүлүк бир аз өскөн. Экспорттун, калктын керектөө чыгашалары, мамлекеттин керектөө жана инвестициялык чыгашалар көлөмүнүн көбөйүүсү экономикалык өсүшкө алгылыктуу таасирин тийгизген.

Алсак, 2022-жылдын III чейрегинде АКШ ИДӨсү эки чейрек катары менен төмөндөөдөн кийин, өткөн чейректегиге салыштырганда жылдык мааниде 2,6 пайызга өскөн, ошону менен бирге эле 2021-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырганда 1,8 пайызга өскөн.¹ Өндүрүштүк жигердүүлүк жалпысынан туруктуу бойдон калган,

Экономиканын өсүшүнө карабастан Кытайда 2022-жылдын III чейрегинде макроэкономикалык көрсөткүчтөр төмөндөө белгилерин көрсөтөт. Инфляция 2020-жылдын апрелинен тарта рекордук арымда өскөн.

Кытай экономикасы 2022-жылдын III чейрегинде өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 3,9 пайызга өскөн, өсүш арым апрель – июнь айында 0,4 пайыздан тездеген.

Отчеттук мезгил ичинде экономиканын баштапкы сектору (айыл чарба) 2021-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 4,2 пайызга, экономиканын экинчи сектору (өнөр жай

¹ АКШнын Экономикалык анализдөө бюросунун алдын ала маалыматтары боюнча

² 2022-жылдын сентябрь айында инфляция жылдык мааниде 8,2 пайызды түзгөн (2022-жылдын январында 7,5 пайыз)

жана курулуш) –3,9 пайызга, үчүнчү сектору (кызмат көрсөтүү чөйрөсү) – 2,3 пайызга өскөн. Дүйнөлүк керектөө суроо-талабынын солгундашы алкагында Кытай экспортунун өсүш арымы басаңдаган, кыймылсыз мүлк рыногунда түшүү уланган, кыймылсыз мүлккө инвестициялардын төмөндөө арымы өсүшүн улантууда.

Жумушсуздук чектөө чараларынын күчөшүнөн, ошондой эле коронавирустун инфекциясынын жаңы штаммдарынын пайда болушуна байланыштуу локдаундардын узартылышынан улам кайрадан өсүүдө.

Кытайда инфляция 2022-жылдын февраль айында жогорулоо менен жылдык мааниде 2,8 пайызды түзгөн. Август айындагы 6,1 пайызга салыштырганда тамак-аш азыктарынын 8,8 пайызга кымбатташы өсүшкө түрткү берген. 2021-жылдын сентябрь айынан тартып чочко эти баарынан көбүрөөк кымбаттаган: анын наркы бир ай мурунку 22,4 пайыз өсүшкө салыштырганда 36,0 пайызга жогорулаган. Өткөн жылы башталган асыл тукум ургаачы чочколорду жараксыздоо сунушту чектөөдө, ал эми ошол эле учурда суроо-талап экономиканын калыбына келишине жараша жогорулоодо.

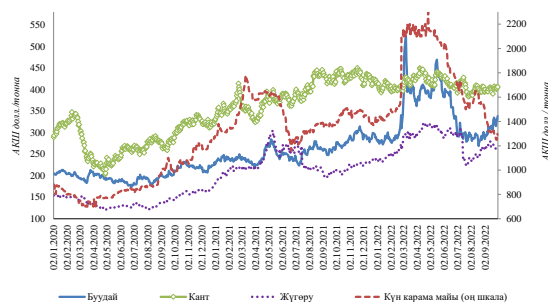
1.2. Дүйнөлүк товардык- чийки зат рыноктору

Жалпысынан дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда баа төмөндөгөн, бирок Кыргызстандагы баага төмөндөтүү жагында таасирин тийгизген жок. Сунуштун өсүшү алкагында дүйнөлүк мунай рыногунда алгылыктуу баа динамикасы байкалган. Дүйнөлүк рынокто пайыздык чендердин өсүшүнөн жана АКШ долларынын бекемделишинен улам дүйнөлүк рынокто алтынга баа төмөндөгөн.

Азык-түлүк рыногу

1.2.1-график. Азык-түлүк товарларына баалардын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

Кароого алынып жаткан чейрек ичинде дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда баа жалпысынан төмөндөп, туруксуз бойдон калган, бул экспорттоочу өлкөлөрдөгү аба ырайынын шарттарын жана эл аралык соода мамилелериндеги чыңалууну чагылдырган.

Дүйнөлүк баанын өсүшүнө таасирин тийгизген негизги өбөлгөлөр даале болсо сакталууда: дүйнөлүк жогорку суроо-талап, айрым ири өндүрүүчү өлкөлөрдө алгылыксыз аба-ырайы

шарттары, жогорку өндүрүштүк жана транспорттук чыгымдар, ошондой эле Украинанын айланасындагы кырдаалга байланыштуу белгисиздиктер.

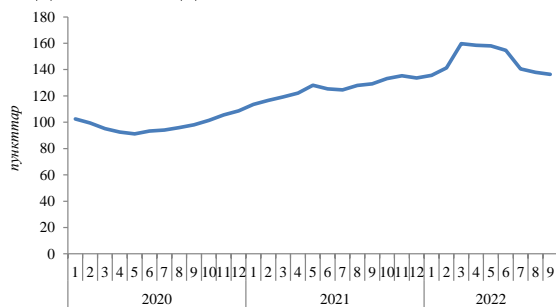
Байкоого алынып жаткан чейрек ичинде буудайга дүйнөлүк котировкалар боюнча ар багыттагы динамика көрсөтүлгөн. Мында сентябрь айында буудайга дүйнөлүк баа ноябрдан кийин Кара деңиз дан демилгесин улантуу боюнча белгисиздиктин күчөшүнө жана мунун Украинанын экспорту үчүн мүмкүн болуучу кесепеттерине байланыштуу 2,2 пайызга өскөн. Мындан тышкары, Аргентинада жана АКШда жаан-чачындын аздыгы, ошондой эле Европа бирлигинен экспорттун динамикасы жүгөрү менен камсыз кылуунун туруксуздугунан улам, дүйнөлүк рыноктордон бул бирликтин буудайды сатып алуусунун өсүшү буудайдын баасынын өсүшүнө кошумча факторлордон болду.

Өсүмдүк майлар рыногунда жалпысынан баа (акыркы 14 ай ичинде эң төмөнкү деңгээлге чейин түшкөн) байкоого алынып жаткан бүтүндөй чейрек ичинде импортко дүйнөлүк суроо-талаптын солгундашынан улам, ошондой эле Кара деңиз региону боюнча өлкөлөрдүн экспорттук сунушунун көбөйүүсүнө байланыштуу төмөндөгөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде кантка баа Бразилияда (дүйнөдөгү кантты ири экспорттоочу) мол түшүм алынышына, бразилия реалынын АКШ долларына карата

алсыздануусуна, ошондой эле этанолго баанын төмөндөшүнө байланыштуу төмөндөгөн, бул кант өндүрүү үчүн кант камышын колдонуунун кеңейишине өбөлгө түзгөн.

1.2.2-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде ФАО баа индекси төмөндөгөн, бирок жалпысынан рекорддук жогорку деңгээлге жакын калган. 2022-жылдын III чейрегинде ФАО азык-түлүк баа индексинин орточо мааниси¹ өткөн жылдын II чейрегине караганда 12,0 пайызга төмөн түптөлгөн жана 138,3 пункту түзгөн. 2021-жылдын тtiешелүү чейрегине салыштырганда бул көрсөткүч 8,7 пайызга көбөйгөн. Кароого

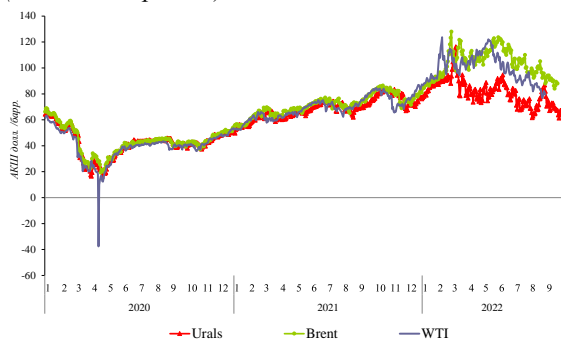
алынып жаткан мезгил ичинде олуттуу таасир өсүмдүк майларына дүйнөлүк баанын кесин түшүүсүнө жана кантка, этке жана сүт азыктарына баанын орточо төмөндөөсүнө шартталган, бул дан эгиндерине баа индексинин көрсөткүчүнүн көбөйүүсүнө караганда кыйла олуттуураак болгон.

Дан боюнча эл аралык кеңештин маалыматтары боюнча 2022-2023-жылдарда дандын бардык түрүн өндүрүү болжолдоосу 3 млн тоннага, ай боюнча эсептөөдө 2,3 млрд тоннага чейин бир аз кыскарган, бул негизинен Европада буудайдын, арпанын жана жүгөрүнүн түшүмүнүн азаюусунан болгон.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баа Кыргызстандагы инфляцияга олуттуу таасирин тийгизет жана КБИ динамикасынын контурун түзүүдө негизги ролду ойнойт. Бул өлкөдө баанын тышкы рыноктордон олуттуу көз карандылыгына, ошондой эле керектөө куржунунун жарымына жакынын ээлеген азык-түлүк товарлары жалпы инфляцияга олуттуу салым кошооруна байланыштуу болгон.

Энергия продукциялар рыногу

1.2.3-график. Мунайга баанын динамикасы (АКШ долларында)

2022-жылдын III чейрегинде мунайга дүйнөлүк сунуштун өсүшү суроо-талаптан арткан, бул геосаясий фактордун бир эле учурда айрым начарлоосу мунайга баанын төмөндөөсүнүн башталышына алып келген.

Байкоого алынып жаткан мезгилде мунайдын негизги сортуна баа (Urals, Brent, WTI) баррель үчүн 61,3-113,5 АКШ доллары диапазонунда өзгөрүп турган. 2022-жылдын март айынан тартып Urals маркасындагы

россия мунайы 20-35 АКШ долларында дисконт менен, ал эми Россияга каршы санкция киргизилгендигине байланыштуу, сентябрь айынан тартып Brent маркасында баррель үчүн 20,0 АКШ долларында сатылууда. Brent маркасында мунайга орточо баа отчеттук жылдын III чейрегинде өткөн чейрекке салыштырганда 12,7 пайызга төмөндөө менен баррель үчүн 97,7 АКШ долларын (2021-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда баа 33,4 пайызга көбөйгөн) түзгөн. Жалпысынан 2022-жылдын башталышынан тарта

¹ ФАО азык-түлүк бааларынын индекси – негизги беш азык-түлүк товардык топторуна (эт, сөт азыктары, дан, өсүмдүк майлары жана кант) эл аралык баа динамикасына көз салып турган, орточо алынган көрсөткүч.

Brent маркасындагы мунайга баа баррель үчүн 101,6 АКШ долларын (2021 – жылы – 70,9 АКШ доллары) түзгөн.

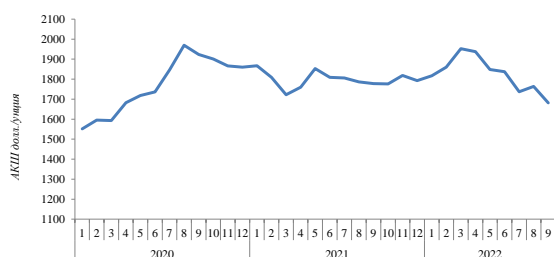
Чийки зат рыногунда баа түзүүгө 2022-жылдын III чейрегинде рыноктордо күчөгөн суроо-талап боюнча кооптонуулардан улам келип чыккан баанын төмөндөөсү; отунга муктаждыктын төмөндөшүнөн улам карантиндик чаралардын жеңилдетилиши таасирин тийгизген. Мында глобалдык рецессия боюнча жогорку тобокелдиктер жана АКШ долларынын бекемделиши мунай котировкаларынын өсүшүнө ооздуктоочу таасирин тийгизишкен. Ушундан улам дүйнөлүк экономиканын басаңдашы шартында рынокто мунайга дүйнөлүк суроо-талаптын төмөндөө тобокелдиги сакталып турат.

Мунайга дүйнөлүк баа КММ өндүрүүчү өлкөлөрдө экспорттук баанын калыптанышына олуттуу таасирин тийгизет жана көбүнчө Россиянын мунайды кайра иштетүүчү заводдорунда баанын калыптанышында чечүүчү ролду ойнойт, бул заводдордон Кыргызстан КММ импортунун жалпы көлөмүнүн дээрлик 95 пайызын импорттойт.

Инфляциялык түзүүчүлөрдөн тышкары, энерго продукциялардын дүйнөлүк рынокторунда баа олуттуу деңгээлде Россиядагы жана Казакстандагы экономикалык жигердүүлүк деңгелин аныктайт, бул жергиликтүү экономикада суроо-талаптын кыйла маанилүү факторлорунун бири блуп саналат.

Алтын рыногу

1.2.4-график. Алтынга баа динамикасы

Источник: ИА «Блумберг»

Алтын адатта белгисиздик же кооптуу учурларда коопсуз актив болуп саналат, бирок пайыздык чендердин жана башка активдердин кирешелүүлүгүнүн өсүшү шартында алтын менен камсыз болгон биржалык фонддордон көптөгөн финансылык инвесторлордун чыгып кетиши дүйнөлүк рынокто алтындын наркынын төмөндөөсүнө өбөлгө түзгөн.

Алтынга баа трой унциясына 1660,6 АКШ долларына жетүү менен (жыл башынан бери -7,8 пайыз) 2021-жылдын башалышынан тартып минимумду жаңыртты. АКШ Федералдык резерв системасынын негизги ченди жогорулатуусун улантуусу алтынга карата инвестицияга болгон кызыгуунун төмөндөөсүнө алып келген. Дүйнөлүк рыноктор пайыздык чендердин өсүшү, алтын үчүн терс таасир болуп саналат, анткени ал инфляциянын төмөндөшүнө өбөлгө түзөт. Бирок зергерлер жана борбордук банктар тарабынан алтынга жогорку суроо-талап байкалган.

Жалпысынан алтынга суроо-талап өтүп жаткан жылдын июль-сентябрь айларында алтыга дүйнөлүк суроо-талап 1181 тоннаны түзөт, бул 2021-жылдын тиешелүү мезгилиндеги 922 тоннага салыштырганда 28 пайызга көп.

Бул активге колдоо көрсөткөн негизги факторлор болуп, келечектеги белгисиздик жана геосаясий тобокелдиктер саналат. Аналитиктердин пикир боюнча геосаясий тобокелдиктердин эскалациясы коргоочу активдер боюнча суроо-талапка алгылыктуу таасирин тийгизет, 2022-жылдын март айында эле таасирин тийгизген. Өнүккөн өлкөлөрдө катуулатылган монетардык саясат циклининин аякташы да алтындын баасына таасирин тийгизет.

2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү

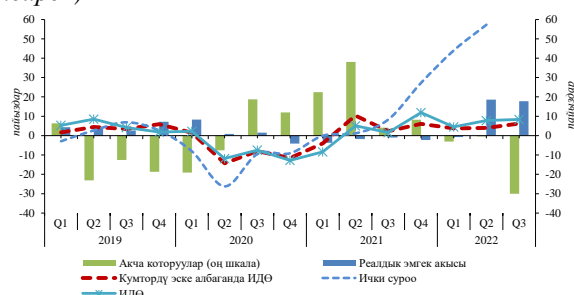
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш

2022-жылдын январь – сентябрь айларында Кыргыз Республикасында Экономикалык жигердүүлүк алтын өндүрүүнүн өсүш арымынын жогорку көрсөткүчүнөн жана экономиканын бардык негизги секторлорундагы активдүүлүктүн жогорулашынан улам алгылыктуу динамикада сакталып турган. Ошону менен бирге эле, отчеттук мезгилде экономикалык жигердүүлүктүн өсүшүнө олуттуу салымды 2022-жылдын I жарым жылдыгында жогорулаган ички суроо талап кошкон. Инвестициялар секторунда 2021-жылдын жыйынтыгы боюнча төмөндөдөн кийин начар өсүш белгиленген.

Ошону менен бирге эле геосаясий чыңалуунун сакталып турушунан улам тышкы тобокелдиктер да бар. Бул шарттарда ички суроо-талап, акча которуулар ж.б. сыяктуу өсүш факторлору алгылыксыз өзгөрүүлөргө дуушар болушу мүмкүн.

Суроо-талап

2.1.1-график. Ички суроо-талаптын жана акча которуулардын динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кыргыз Республикасынын УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

2022-жылдын I жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюгча жогорулаган ички суроо-талап отчеттук мезгилде экономикалык активдүүлүктүн өсүшүнө олуттуу салым кошкон¹. Алдын-ала алынган маалыматтар боюнча, негизинен дүң топтоонун жана үй чарба керектөөлөрүнүн көбөйүүсү эсебинен анын көрсөтүлгөн мезгилде көбөйүүсү 50,9 пайызды түзгөн (өткөн жылдын тиешелүү мезгилинде – 0,5 пайызга көбөйгөн).

Эмгек акынын өсүшүнө байланыштуу үй чарбаларынын чыгашаларынын өсүшү экономикалык активдүүлүккө колдоо көрсөтөт. Номиналдуу сыяктуу эле, реалдуу эмгек акынын өткөн жылга салыштырганда жогорку өсүш арымдагы тенденциясы сакталып турат. Өтүп жаткан жылдын январь-август айларынын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин ай ичиндеги орточо номиналдуу эмгек акысы² 24,6 миң сомду түзүү менен өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 26,1 пайызга көбөйгөн. Керектөө бааларынын индексин эске алуу менен эсептелген реалдуу эмгек акы деңгээли 11,3 пайызга көбөйгөн. Ай ичиндеги орточо эмгек акынын өсүш арымынын жогорулашы экономикалык иштин бардык түрлөрү боюнча ишканаларда байкалган, мында кыйла олуттуу көрсөткүчтөр искусство, оюн-зоок жана эс алуу (61,5 пайыз), саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык тейлөө (55,1 пайыз) жана билим берүүдө (39,0 пайыз) катталган.

¹ КР УСКнын маалыматтары боюнча. Кыйла актуалдуу маалымат жоктугунан буга чейинки мезгилде катталган маалыматтарга шилтеме келтирилген.

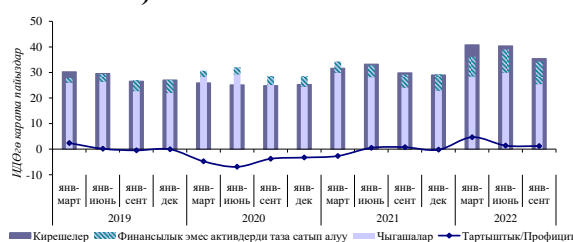
² Бүтүндөй республика боюнча кичи ишканаларды эске албаганда.

Сууро-талапка иш менен камсыз болгондордун санынын көбөйүүсү кошумча колдоо көрсөткөн. Алсак, өтүп жаткан жылдын 9 айы ичинде жумушчу күчтүн жалпы санында жумушсуздардын катталган саны 2,8 пайызды түзүү менен өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 4,4 пайызга азайган.

Акча которуулардын таза сальдосунун терс динамикасынын ички сууро-талапка таасирин баалоо кыйыныраак. Өтүп жаткан жылдын I чейрегинен кийин күч алган акча которуулардын агылып чыгышынын көрсөтүлгөн мезгилде дээрлик 100,0 пайызга көбөйүүсүнөн улам, жеке адамдардын акча которууларынын таза агылып кирүүсү терс (2021-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу январь-сентябрь айларында -12,8 пайыз) мааниде түптөлгөн. Ошентип, акча которуулардын таза сальдосунун төмөндөшү акча которуулардын республикага түшүү көлөмүнүн кыскарышы менен шартталган эмес (январь-сентябрь айларындагы дүң агылып кирүү көлөмүнүн өсүшү болжол менен 9,0 пайызды түзгөн). Ошол эле учурда дүң агылып кирүү көлөмү боюнча маалыматтарда накталай акчанын агылып кирүүсү камтылбайт, ал эми агылып чыгуу боюнча алынган маалыматтарда көбүнчө накталай түшүүлөрдүн накталай эмес түргө конвертацияланышы чагылдырылат.

Мамлекеттик финансы сектору

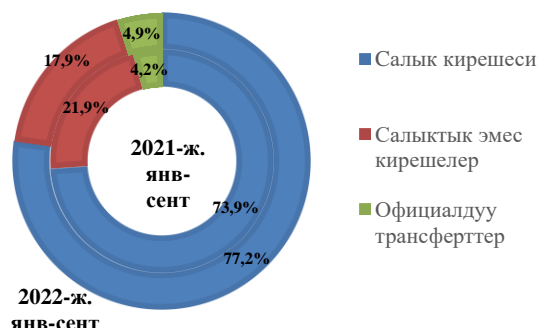
2.1.2-график. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы (өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: ЦК МФ КР, Национальный банк

көрсөтүүлөргө баалардын өсүшү өткөн жылдарга караганда бюджетке көбүрөөк салык түшүүсүнө өбөлгө түзгөн. Бюджетке салыктык түшүүлөр 52,1 пайызга жогорулаган. Ошол эле учурда салыктык кирешелердин түзүмүндө Россиядан жана

2.1.3-график. Мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин түзүмү

Булагы: ЦК МФ КР

Белоруссиядан ташылып келүүчү бажы алымдары боюнча түшүүлөрдүн жана ЕАЭБ өлкөлөрүнөн импорттолуучу продукцияга акциздер боюнча түшүүлөр кыскарышы белгиленген. Операциялык ишке бюджеттин чыгашалары боюнча бюджет чөйрөсүндөгү кызматкерлердин (+37,8 пайыз) эмгегине төлөө фонду, гранттар жана төгүмдөр (+24,8 пайыз) боюнча кыйла өсүү байкалган. Ошондой эле өтүп жаткан жылдын тогуз айынын жыйынтыгында бюджеттин капиталдык чыгашалары да кыйла өскөн. Каралып жаткан мезгилде оң фискалдык импульс сакталып калган, бул жалпы сууро-талаптын жогорулашына оң таасирин тийгизген, өбөлгө түзүүчү бюджет-салык саясаты

Мамлекеттик финансы секторунда 2022-жылдын январь-сентябрь айларында бюджеттин кирешелеринин чыгашалардан туруктуу артышы байкалган. Экономикалык жигердүүлүктүн калыбына келиши, салык жана бажы жол-жоболорунун жүргүзүлүшү (фискализация), ошондой эле «Кумтөрдүн» минералдык-чийки зат базасын¹ өнүктүрүүгө ар жылдык салыкты төлөөсү жана өлкөдө товарларга жана кызмат

¹ 2022-жылдын январь-сентябрь айларында 17,5 млрд сом.

жүргүзүлгөндүгүн билдирет, жана ошол эле учурда экономикада кыйла жогорку деңгээлдеги инфляциялык жагдай түзүлөт.

Өтүп жаткан жылдын тогуз айында бюджеттин профицити ИДӨгө карата 1,2 пайыз (7,1 млрд сом) деңгээлин түзгөн. Бирок 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча 35,3 млрд сом же ИДӨгө¹ карата 4,3 пайыз деңгээлинде бюджеттин тартыштыгы күтүлөт. Мындай тартыштык мамлекеттик салык жана бажы кызматтарынын жыйымдары боюнча каражаттардын толук түшпөй калуусу күтүлүп жаткандыгынан улам, бюджеттин кирешелеринин бекитилген бюджетке салыштырмалуу кыскарышы менен түшүндүрүлөт. Чыгашалар боюнча көрсөткүчтөрдүн көбөйүшү, негизинен, бюджет чөйрөсүндө иштеген кызматкерлердин эмгек акысынын, гранттардын жана төгүмдөрдүн, капиталдык салымдардын, ошондой эле кыргыз-тажик чек арасындагы терс жагдайга байланыштуу чыгашалардын өсүшү менен шартталат. 2022-жылы чыгашалардын мындай олуттуу өсүшү келечекте инфляциянын жогорулашына белгилүү бир таасирин тийгизиши мүмкүн. 2023-жылы да республикалык бюджеттин ИДӨгө карата 2,3 пайыз өлчөмүндө тартыштыгы күтүлөт, ал эми 2024-жылы бюджеттин профицити болжолдонууда.

Инвестициялар

2.1.4-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар (млн сом, пайыздар)

	январь-сентябрь		үлүшү, пайыздар	
	2021-ж	2022-ж	2021-ж	2022-ж
	млн. сом		100,0	
Бардыгы	74 685,0	80 512,9	100,0	100,0
Ички инвестициялар	58 191,8	65 178,9	77,9	81,0
Республикалык бюджет (өзгөчө кырдаалга кеткен каражаттарды кошо алганда)	2 530,7	4 652,1	3,4	5,8
Жергиликтүү бюджет	834,2	1 553,8	1,1	1,9
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	27 082,8	28 565,1	36,3	35,5
Банктын кредити	997,6	461,3	1,3	0,6
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайбар-садага каражаттарын кошо алганда)	26 746,5	29 946,6	35,8	37,2
Тышкы инвестициялар	16 493,2	15 334,0	22,1	19,0
Чет өлкө кредити	11 791,0	7 693,8	15,8	9,5
Тике чет өлкө инвестициялары	1 400,1	2 597,0	1,9	3,2
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	3 302,1	5 043,2	4,4	6,3

Булагы: НСК КР

каржылоо булактарынын 4,2 пайызга өсүшү эсебинен камсыздалган, ал эми тышкы булактар, тескерисинче, 12,8 пайызга төмөндөгөн.

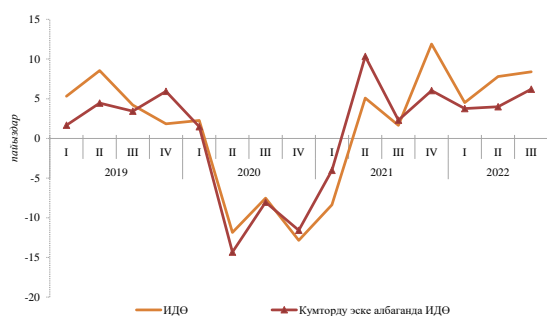
Билим берүү объекттерин курууга багытталган инвестициялардын көлөмү 2,5 эсеге, иштеп чыгуу өндүрүшүнүн объекттерин курууга - 1,9 эсеге көбөйгөн. Айыл чарба объекттерин куруу үчүн негизги капиталга инвестициялардын 22,4 пайызга, дүң жана чекене соода объекттерин курууга - 21,0 пайызга, пайдалуу кендерди казып алуу боюнча объекттерди курууга - 9,6 пайызга төмөндөшү көрсөткүчтүн көбөйүшүнө чектөөчү таасирин тийгизген.

Сунуш

Кыргыз Республикасынын экономикасы алтын өндүрүү көлөмүнүн өсүш арымы жогору болгондугуна байланыштуу, мурдагыдай эле, оң динамиканы көрсөтүүдө. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматтарына ылайык, ИДӨнүн номиналдык көлөмү 2022-жылдын январь-сентябрь айларында 2021-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда, айкын мааниде 7,2 пайызга көбөйүп, 597,4 млрд сомду түзгөн. «Кумтөр» алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда, каралып жаткан мезгилде ИДӨнүн өсүш арымы 4,9 пайыз чегинде катталган.

¹ Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын 2022-жылга республикалык бюджетти жана 2023–2024-жылдарга болжолу жөнүндө» мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү» тууралуу мыйзамына ылайык.

2.1.5-график. ИДӨнүн динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: КР УСК, эсептешүүлөр: Улуттук банк

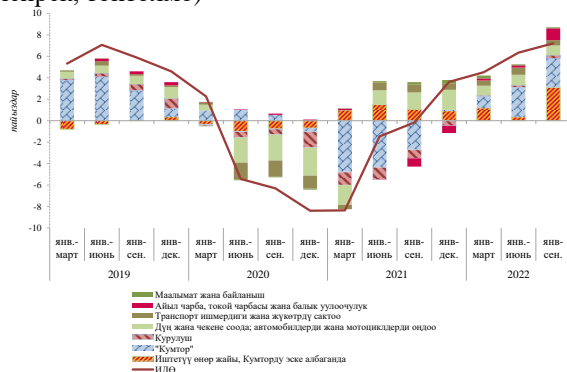
айыл чарбасы өсүмдүк өстүрүү продукцияларын өндүрүү көлөмүнүн 9,5 пайызга көбөйүшү эсебинен 6,5 пайыз өлчөмүндө калыптанган. Кызмат көрсөтүүлөр секторунун 4,0 пайызга өсүшү жыл башынан кызмат көрсөтүүлөрдүн бардык тармактарынын оң динамикасы менен шартталган.

Ал эми отчеттук мезгил ичинде суунун азайышына байланыштуу, электр энергиясы менен камсыздоо (-5,2 пайыз) жана суу менен камсыздоо (-9,2 пайыз) сыяктуу тармактарда терс өсүш арымы белгиленген.

Кароого алынган мезгилде өнөр жай, кызмат көрсөтүүлөр жана айыл чарба секторлорунун, мурдагыдай эле, экономиканын өсүшүнө кыйла оң салымы белгиленген. Натыйжада, өнөр жай тармагы өтүп жаткан жылдын январь-март айларында ИДӨнүн өсүшүнө көбүрөөк салым кошуусун улантып, 3,0 п.п. түзгөн. «Кумтөр» ишканасындагы иштеп чыгуу өндүрүшү (ИДӨгө карата 2,7 п.п. өсүш) өсүшкө салым кошкон негизги тармак бойдон калган. Кызмат көрсөтүүлөр секторунун ИДӨнүн өсүшүнө 1,8 п.п. өлчөмүндөгү салымын, негизинен, соода жана транспорттук иш камсыз кылган. Айыл чарбасындагы өндүрүш көлөмүнүн III чейректе кыйла көбөйүшү тогуз айдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн өсүшүнө 1,1 пайыз өлчөмүндө салым кошкон.

2.1.6-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө салымы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек, топтолмо)

Булагы: КР УСК, эсептешүүлөр: Улуттук банк

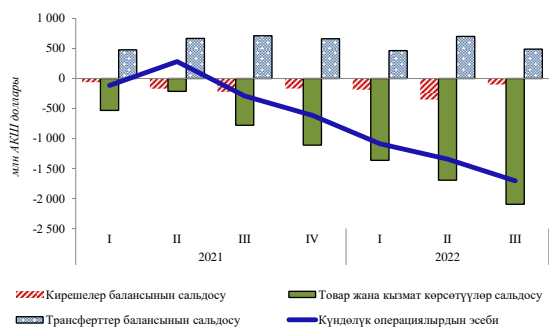
Экономиканын дээрлик бардык тармактарында жигердүү өсүш болгон. Мында, өнөр жай, айыл чарба жана кызмат көрсөтүүлөр секторлорунда кыйла жогорку өсүш арымы сакталып калган. Ошол эле учурда энергия секторунда өндүрүш көлөмүнүн төмөндөшү ооздуктоочу таасирин тийгизген. Өнөр жай тармагындагы (+17,1 пайыз) өсүшкө, негизинен, «Кумтөр» ишканасындагы иштеп чыгуу өндүрүшү түрткү болгон, анын жогорку өсүш арымы өткөн жылдын төмөн базасы менен шартталган (+37,3 пайыз). Каралып жаткан мезгилде

ИДӨнүн дефлятору 14,4 пайыз өлчөмүндө оң мааниде түптөлгөн, бул 2021-жылдын январь-сентябрь айларындагы караганда 3,6 п.п. төмөн.

2.2. Тышкы сектор¹

Соода балансынын терс сальдосунун кыйла көбөйүшү 2022-жылдын III чейрегинде күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгынын өсүшүнүн аныктоочу фактору болуп калган.

2.2.1-график. Күндөлүк операциялар эсеби

Эскертүү: Алдынала жана болжолдуу маалыматтар боюнча

Болжолдуу жана алдын ала маалыматтар боюнча, күндөлүк эсептин тартыштыгы 2022-жылдын III чейрегинде 1 705,9 млн АКШ долларын же ИДӨгө² карата 49,6 пайызды түзгөн.

Кыргыз Республикасынын соода балансынын тартыштыгы отчеттук мезгилде экспорттун төмөндөшүнөн улам, импорттук берүүлөрдүн өсүшүнүн таасиринде 2 335,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн.

Товарлардын экспорту (ФОб баасында) көбүнчө алтындын экспортунун кыскарышы эсебинен 36,0 пайызга

төмөндөп, 420,8 млн АКШ долларын түзгөн. Алтынды эске албаганда, экспортто оң динамика байкалган жана 2021-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, 19,7 пайыз өсүшү белгиленген. Электр линиялык телефон аппараттары, кийим-кече, жер-жемиштер жана жаңгактар, тирүү мал, чоюн жана болот, көмүр, кокс жана брикеттер сыяктуу товарларды берүүлөр көбөйгөн.

Товарлардын импорту (ФОб баасында) 96,6 пайызга көбөйүү менен 2 756,7 млн АКШ долларын түзгөн. Импорттун өсүшү региондогу логистикалык байланыштын кайра өзгөрүшү жана пандемия мезгилинен кийин соода көлөмүнүн калыбына келүүсү менен шартталган. Мындан тышкары, импорттун көрсөткүчтөрүнө азык-түлүк жана энергия ресурстарына болгон дүйнөлүк баалардын өсүү тенденциясы таасирин тийгизген. Отчеттук мезгилде импорттун көбөйүшүнө кездемелер, бут кийим, жеңил автоунаалар жана транспорт каражаттары, слесардык жабдуу, сейфтер жана карматуучу буюмдар, жашылчалар сыяктуу товардык позициялар салым кошушкан. Энергия продукцияларынын импорту 4,9 пайызга өскөн жана берүүлөрдүн айкын көлөмүнүн төмөндөшүнөн улам баалардын өсүшү менен мүнөздөлгөн.

Күндөлүк трансферттердин түзүмүндө жеке которуулардын төмөндөшү жана мамлекеттик сектордун трансферттеринин көбөйүшү белгиленген. 2022-жылдын III чейрегинде жеке трансферттердин таза агылып кирүү динамикасына валюталар курсунун динамикасы, анын ичинде орус рублинин бекемделиши олуттуу таасирин тийгизген. Акчалай гранттардын түшүүсү расмий трансферттердин өсүшүнө алып келген.

Отчеттук чейректе «кыдыруулар» статьясы боюнча түшүүлөрдүн көбөйүшү эсебинен кызмат көрсөтүүлөр балансынын профицити 239,0 млн АКШ доллары өлчөмүндө күтүлөт. «Кирешелер» статьясы боюнча терс сальдо баа берүүлөр боюнча 100,3 млн АКШ долларына чейин төмөндөйт.

Улуттук банктын алдын ала болжолдонгон маалыматтарына ылайык, 2022-жылдын III чейрегинде капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча капиталдын агылып кирүүсү 1 652,6 млн АКШ долларын түзөт. Капитал менен операциялар эсеби 51,4 млн АКШ доллары өлчөмүндө

¹ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске алуу менен, алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча. Салыштыруу мезгили – өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек.

² ИДӨгө карата катыштын көрсөткүчтөрү акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмөлүү жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген.

оң сальдодо калыптанышы, ал эми финансылык эсеп боюнча оң баланс 1 601,2 млн АКШ доллары өлчөмүндө күтүлүүдө.

Финансылык эсеп боюнча капиталдын негизги агылып кирүүсү жеке сектордун резидент эместер алдындагы милдеттенмелеринин көбөйүшү түрүндө башка инвестициялар боюнча күтүлөт. Резиденттердин чет өлкө активдери, негизинен, банк секторунун накталай акчасынын жана депозиттеринин эсебинен көбөйөт. Тике инвестициялардын таза агылып кирүүсү 108,8 млн АКШ доллары деңгээлинде болжолдонууда.

Ошентип, 2022-жылдын III чейрегинин жыйынтыгында Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 53,3 млн АКШ доллары өлчөмүндө терс сальдодо түптөлүшү күтүлүүдө.

Сомдун реалдуу жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекстери

2.2.2-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

	жыл (ор.)			ай өткөн жылдын башына карата (айдын акырына)		
	2020 (ор.) (январь-декабрь)	2021 (ор.) [*] (январь-декабрь)	%	2021-ж. декабрь, 2022-ж. сентябрь. [*]		%
РЭАК	115,7	115,8	0,1	121,1	123,9	2,3
НЭАК	122,7	119,6	-2,5	124,8	126,5	1,3
РЭАК кытай юаньна карата	79,2	74,4	-6,0	76,7	94,5	23,2
НЭАК кытай юаньна карата	60,8	51,7	-15,0	51,0	57,9	13,5
РЭАК еврого карата	101,7	96,7	-4,9	104,3	124,8	19,7
НЭАК еврого карата	69,5	60,8	-12,5	63,6	75,0	18,0
РЭАК кал. тенгесине карата	137,4	133,9	-2,5	137,9	150,7	9,3
НЭАК кал. тенгесине карата	166,7	157,0	-5,9	159,6	182,0	14,0
РЭАК орус рублине карата	125,7	123,2	-2,0	124,6	106,8	-14,3
НЭАК орус рублине карата	141,0	131,8	-6,5	132,0	112,9	-14,4
РЭАК түрк лирасына карата	174,2	187,0	7,3	245,9	252,5	2,7
НЭАК түрк лирасына карата	275,3	317,2	15,2	483,5	684,0	41,5
РЭАК АКШ долларына карата	83,1	81,3	-2,1	82,4	89,9	9,1
НЭАК АКШ долларына карата	59,6	54,3	-8,9	54,2	56,6	4,5

^{*} алдын-ала маалымат
↓ – сомдун нарксызданышы, атаандаштыкка жондомдүүлүктүн жамыруусу
↑ – сомдун бекемдешин, атаандаштыкка жондомдүүлүктүн начарлоосу

нарксызданышы алкагында өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги курска салыштырганда түрк лирасына карата – 41,5 пайызга, еврого карата – 18 пайызга, кытай юаньна карата – 13,5 пайызга жана АКШ долларына карата – 4,5 пайызга бекемделишинин¹ таасиринен улам калыптанган. НЭАКтын көбөйүүсү менен бирге, Кыргызстандагы инфляциянын кыйла жогорку деңгээли² реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин (РЭАК) 2,3 пайызга өсүшүн шарттаган, ал 2022-жылдын сентябрь айынын акырында 123,9 өлчөмүндө түптөлгөн.

2022-жылдын III чейрегинин акырына карата номиналдуу жана реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекстеринин 2021-жылдын декабрына салыштырмалуу бекемделиши байкалган.

Алдын ала маалыматтар боюнча сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЭАК) жыл башынан бери 1,3 пайызга өсүп, 2022-жылдын сентябрынын акырында 126,5 түзгөн. Индекстин көбөйүшү 2022-жылдын сентябрында сомдун орус рублине карата 14,4 пайызга

¹ Сомдун эки тараптуу номиналдуу алмашуу курсунун маалыматтары келтирилген, индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2010-жыл колдонулат.

² Кыргыз Республикасында инфляция 2022-жылдын III чейрегинде 10,6 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, ошол эле учурда соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли алдын ала эсептөөлөр боюнча 9,6 пайызды түзгөн.

3-глава. Акча-кредит саясаты

Глобалдуу инфляциянын сакталып турушу жана геосаясий белгисиздик жагдайы Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүшүнө таасирин тийгизген негизги фактор бойдон калган. Бул шарттарда Улуттук банк экономикадагы инфляциялык процесстерди ооздуктоо жана дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторундагы баалардын глобалдуу өсүү тенденциясынын терс таасирин минималдаштыруу максатында монетардык саясатын уланткан.

2022-жылдын III чейрегинде акча рыногундагы жагдай банк системасында ашыкча ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээли сакталып турушунун таасиринде түзүлгөн. Бул катышуучулардын инвестициялык ишине жана акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендердин багытына таасирин тийгизди.

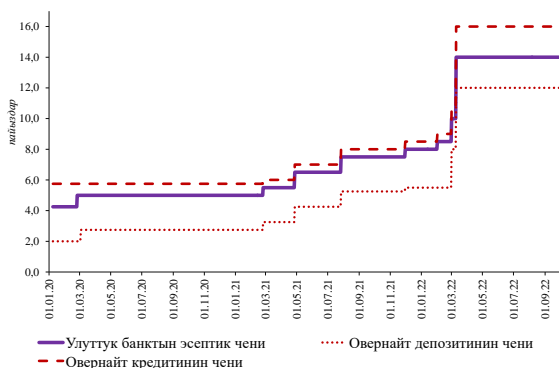
Муну менен катар эле, отчеттук чейректин айрым мезгилдеринде ички валюта рыногунда геосаясий белгисиздик жагдайынын күчөшүнө байланыштуу бир аз волатилдүүлүк байкалган. Колдонуудагы рыноктук механизмдер ички валюта рыногундагы жагдайдын турукташуусуна өбөлгө түзгөн.

Монетардык сектордогу акча массасынын көбөйүшүнө компоненттеринин тездик менен өсүшү түрткү берген. Мындай өсүшкө, мурдагыдай эле, накталай акчанын көбөйүшү негизги фактор болгон.

3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу

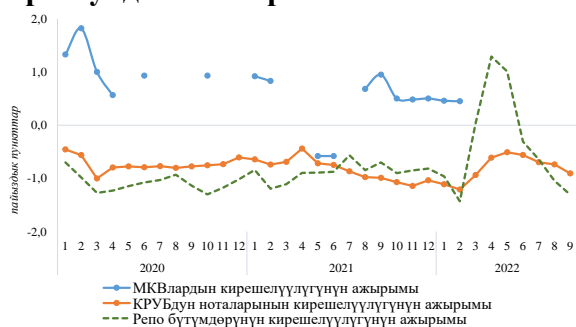
Пайыздык саясат

3.1.1-график. Улуттук банктын пайыздык саясаты

(«овернайт» депозити боюнча – 12,00 пайыз, «овернайт» кредити боюнча – 16,00 пайыз) сакталып калган.

3.1.2-график. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы ажырым

июль айындагы (-)0,64 пайыздык пункттан сентябрь айында (-)1,31 п.п. чейин көбөйгөн.

Бул ашыкча резервдердин жогорку деңгээлинен улам, кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү акырындап төмөндөшү менен шартталган. 2022-жылдын июль-сентябрь айларында ашыкча ликвиддүүлүктүн кыйла өсүшүнө жараша, чендер 13,36 пайыздан 12,69 пайызга чейин төмөндөгөн.

Улуттук банктын ноталар рыногунда кирешелүүлүк төмөндөшүн улантып, натыйжасында, отчеттук чейрек ичинде ноталар ченинин орточо ажырымы (-)0,8 п.п. чейин жогорулаган (2022-жылдын II чейрегинде – (-)0,6 п.п). Рыноктун катышуучуларынын суроо-талабы өскөндүгүнө байланыштуу, отчеттук мезгилде сатуунун орточо көлөмү көбөйүп, 45,4 млрд сомду (өткөн чейректе – 26,3 млрд сом) түзгөн. Ноталардын орточо алынган кирешелүүлүгү 13,22 пайызды түзүү менен 0,23 п.п кыскарган (II чейректе – 13,45 пайыз).

Банк секторундагы ликвиддүүлүк

Банк секторунда ашыкча ликвиддүүлүк деңгээли туруктуу өсүшүн уланткан. Ашыкча ликвиддүүлүк бюджеттик жана монетардык операциялар эсебинен калыптанган. Каралып жаткан мезгилде банк системасынын ашыкча ликвиддүүлүгүнүн күндүк орточо көрсөткүчү II чейрекке салыштырганда 13,3 млрд сомго көбөйүп, 35,2 млрд сомду түзгөн. Мында отчеттук чейрек ичинде ашыкча резервдердин деңгээли 6,8 млрд сомго көбөйүп, чейректин акырында 38,9 млрд сомду түзгөн.

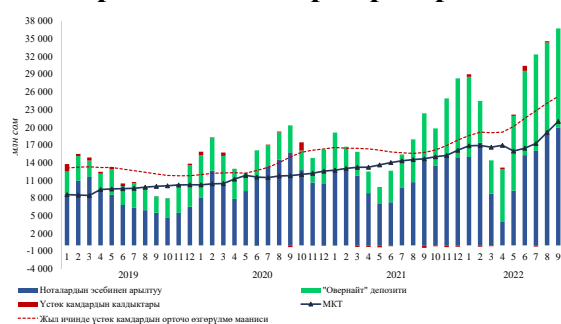
Ошол эле учурда накталай акчага суроо-талаптын жогорулашы ашыкча ликвиддүүлүккө ооздуктоочу таасирин тийгизген. Отчеттук чейректе жүгүртүүдөгү акча 18,7 млрд сомго көбөйгөн. Жүгүртүүдөгү накталай акчанын көбөйүшүнө номиналдык эмгек акынын, анын ичинде мамлекеттик башкаруу секторунда эмгек акынын жогорулашы, жана өтүп жаткан жылдын сентябрь-октябрь айларында россиялык жарандардын көп санда келиши таасирин тийгизген.

Улуттук банк бул шарттарда ашыкча ликвиддүүлүктү сиңирүү операцияларын көбөйткөн. Улуттук банктын бул саясаты инфляциянын монетардык түзүүчүсүн чектөө зарылдыгы менен шартталган. Ошентип, 2022-жылдын III чейрегинде арылтуу операцияларынын күн ичиндеги орточо көлөмү 35,3 млрд сомго чейин (II чейректе – 21,5 млрд сом) кыйла көбөйгөн. Ал эми буга чейин байкалган кыска мөөнөттүү ашыкча ликвиддүүлүк узак мөөнөттүү мүнөздө болгон.

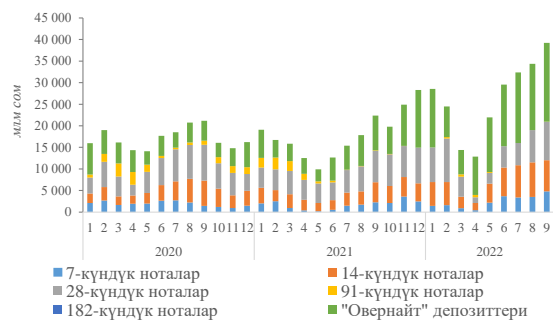
Натыйжада, коммерциялык банктардын ашыкча резервдерди жайгаштыруу боюнча суроо-талабы дээрлик бирдей деңгээлде болгон. Ал эми арылтуу операцияларынын түзүмү отчеттук мезгилде Улуттук банктын ноталарынын пайдасына өзгөргөн, аларды арылтуунун күн ичиндеги орточо көлөмү 18,6 млрд сомго же 52,8 пайызга чейин өскөн (II чейректе – 9,5 млрд сом же 44,3 пайызды түзгөн).

Ошентип, отчеттук чейректе «овернайт» депозиттеринин эсебинен арылтуу операцияларынын күн ичиндеги орточо көлөмү 16,6 млрд сомду же 47,2 пайызды (II чейректе – 12,0 млрд сомду же 55,7 пайызды) түзгөн.

3.1.3-график. Коммерциялык банктардын ашыкча резервдери

3.1.4-график. Арылтуу түзүмү

Отчеттук чейрек ичинде банк системасында кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстарга суроо-талап, мурдагыдай эле, төмөн болгон. Улуттук банк ликвиддүүлүктүн кыска мөөнөттүү ажырымын колдоо үчүн туруктуу пайдалануу мүмкүнчүлүгүнүн алкагында банк секторуна 0,1 млрд сом көлөмүндө «овернайт» кредитин сунуштаган (2022-жылдын II чейрегинде – 13,8 млрд сом). Бул жагдай, эң башкысы, банк системасындагы ашыкча резервдердин жогорку деңгээлине, ошондой эле рыноктун катышуучуларынын банктар аралык кредиттик рынокто операцияларды жүргүзүү аркылуу сом ликвиддүүлүгүнө муктаждыкты канааттандыруу мүмкүнчүлүгүнө байланыштуу келип чыккан.

Улуттук банктын валюта саясаты

2022-жылдын III чейрегинин биринчи он күндүгүндө белгисиздик жагдайынын күчөшүнөн улам, ички валюта рыногунда бир аз өзгөрүлмөлүүлүк белгиленген. Бирок отчеттук чейректин калган мезгилинин ичинде жагдай туруктуу бойдон калган. Ошол эле учурда орун алган жагдай Улуттук банктын банктар аралык валюта тооруктарына катышуусун талап кылган эмес.

Бүтүндөй алганда, отчеттук чейректе АКШ долларынын сомго карата курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү мурдагы чейректегиге караганда төмөндөшү байкалган. Мында АКШ долларын сомго алмаштыруу курсу 1 АКШ доллары үчүн 79,5000 сомдон 83,1740 сомго чейинки диапазондо өзгөрүп турган. Орточо курс 81,3034 сом/АКШ долларын түзүп, 0,5 пайызга (2022-жылдын II чейрегинде – 9,1 пайызга) төмөндөшү белгиленген.

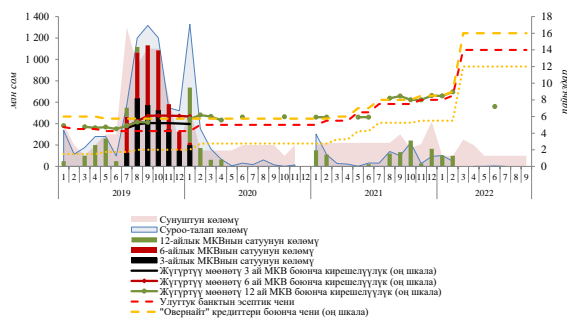
2022-жылдын III чейрегиндеги акча-кредит саясатынын чаралары

<p>Улуттук банктын негизги чен өлчөмү жана пайыздык чектин чендери жөнүндө чечими кабыл алынган</p>	<p>Улуттук банк Башкармасы эсептик чен өлчөмү жөнүндө маселени эки жолу – 2022-жылдын 25-июлунда жана 29-августунда карап чыккан.</p> <p>Кыргыз Республикасынын экономикасындагы инфляциялык басымдын жана геосаясий белгисиздик жагдайы сакталып турган шартта, Улуттук банк монетардык саясатын катуулатуу багытында иш алып барган. Натыйжада, эсептик чен өлчөмү 14,00 пайыз деңгээлинде сакталып калган.</p> <p>Эсептик ченди өзгөртүүсүз калтыруу менен бирге пайыздык чектин чендери да мурдагы деңгээлде сакталып калган: “овернайт” депозити боюнча төмөн деңгээлдеги чен 12,00 пайыз деңгээлинде, жогорку чекти аныктоочу «овернайт» кредиттери боюнча чен 16,00 пайыз деңгээлинде.</p>
---	---

3.2. Финансы рыногунун инструменттери

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

3.2.1-график. ГКВ рыногунун Мамлекеттик казына векселдери индикаторлору

2022-жылдын III чейрегинде суроо-талап болбогондугуна байланыштуу, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ сатылган эмес.

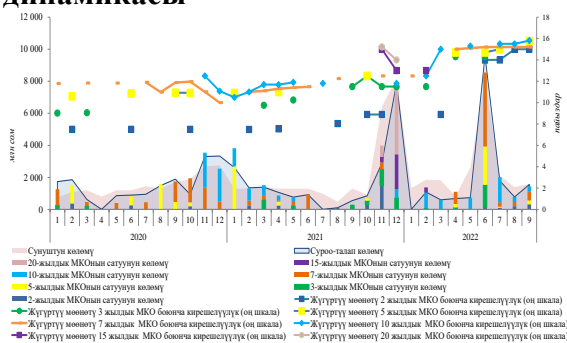
Суроо-талап жоктугунан улам, жарыяланган алты аукциондун ичинен бири да өткөрүлгөн эмес. Айлык орточо сунуш 100,0 млн сом деңгээлинде сакталып калган.

Инвесторлор тарабынан МКВга суроо-талаптын жоктугу көбүнесе МКВга караганда кирешелүүлүгү жогору кыска мөөнөттүү продуктулардын өтүмдүүлүгү, жана мамлекеттик баалуу кагаздардын жылдык эмиссиясынын жалпы түзүмүндө кыйла узак мөөнөттүү баалуу кагаздардын – МКОнун салыштырма салмагын көбөйтүү аркылуу мамлекеттик баалуу кагаздардын жалпы жүгүртүү мөөнөтүн узартуу саясатынын жүргүзүлүшү менен түшүндүрүлөт.

Жүгүртүүдөгү МКВнын көлөмү 733,3 млн сомду түзгөн жана жыл башынан сатуу көлөмүнүн төмөндөшүнө жана ордун жабуу көлөмүнүн көбөйүшүнө байланыштуу 24,6 пайызга төмөндөгөн. Баалуу кагаздарга ээлик кылуучулардын түзүмүндө коммерциялык банктардын үлүшү төмөндөп, калган ээлик кылуучулардын салыштырма салмагынын өсүшү байкалган, бул көбүнчө коммерциялык банктардын портфелинде колдо болгон баалуу кагаздардын ордун жабуу эсебинен МКВнын азайышы менен шартталган.

Мамлекеттик казына облигациялары

3.2.2-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

2022-жылдын III чейрегинде МКО рыногу жүгүртүү мөөнөтү 3, 15 жана 20 жылдык баалуу кагаздардан тышкары, бардык мөөнөттөгүлөр менен сунушталган. Катмышуучулардын жигердүүлүгү, мурдагыдай эле, орточо деңгээлде болгон. МКОнун орточо алынган кирешелүүлүгү күтүлүп жаткан бюджеттин тартыштыгына жана мамлекеттик карыздын өсүшүнө байланыштуу өсүшүн уланткан.

Бардыгы болуп 16 аукцион өткөрүлгөн, анын ичинен суроо-талаптын

жоктугунан улам, 2 аукцион (кошумча жайгаштыруунун эске алуу менен) өткөрүлгөн эмес. Катмышуучулардын жигердүүлүгү II чейректеги рекордук көрсөткүчкө салыштырганда төмөндөп, бирок орточо деңгээлде болгон.

Узак мөөнөттүү жана ага жараша кирешелүүлүгү жогору кагаздарды сатуунун натыйжасында, МКОнун орточо алынган кирешелүүлүгү өсүшү байкалган.

Ошондой эле кирешелүүлүгү жогору кагаздарды сатуунун эсебинен МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү эсептик чендин тегерегинде (июлда – 15,34 пайыз, августта – 15,27 пайыз, сентябрда – 15,43 пайыз) өзгөрүлүп турган.

Отчеттук мезгил ичинде, негизинен, (90 пайыз) узак мөөнөттүү МКОго (7 жана 10 жылдык) суроо-талап көп болуп, 102,7 пайызга канааттандырылган, бул кошумча

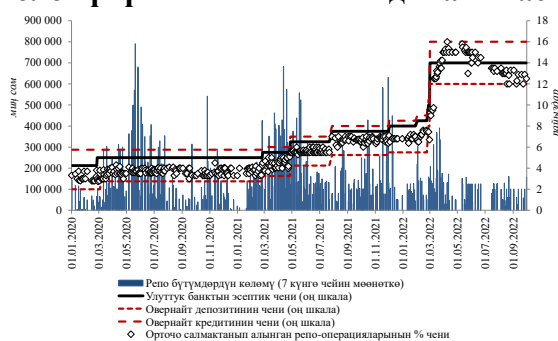
суроо-талап менен шартталган, ал Финансы министрлигинин сунушунан ашкан. Буга жараша, 7 жана 10 жылдык кагаздар көбүрөөк сатылып, чогуу алганда чейрек ичинде сатуунун жалпы көлөмүнүн болжол менен 77,5 пайызын түзгөн.

Жүгүртүүдөгү МКО көлөмүнүн өсүш тенденциясы улантылып жатат. Жыл башынан жүгүртүүдөгү МКО көлөмү 17,7 пайызга өскөн. Түзүмү дээрлик өзгөргөн эмес: үчтөн биринен көбүрөөгүн (40 пайыз), мурдагыдай эле, институционалдык инвесторлор, андан кийин – коммерциялык банктар (төртүнчү бөлүгүн) жана калган ээлик кылуучулар ээлеген.

Болжолдоолорго ылайык, IV чейректе күтүлүп жаткан бюджеттин тартыштыгы өсүшүнөн жана мамлекеттик карыздын көбөйүшүнөн улам, мамлекеттик бюджетти каржылоо көлөмү МКОну чыгаруу эсебинен өсүшү мүмкүн.

Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

3.2.3-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда чендердин жана репо бүтүмдөрүнүн көлөмүнүн динамикасы

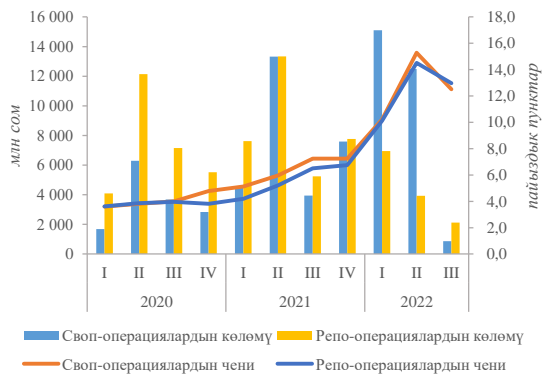
Жогорку деңгээлдеги ашыкча ликвиддүүлүк менен бирге негизги чендердин сакталышы банктар аралык кредит рыногунун катышуучуларынын ишине таасирин тийгизген. Банктар аралык кредит рыногунда карыздык каражаттарга карата суроо-талап төмөн бойдон калган, бул чендин (-0,19 п.п.) төмөндөшүнө алып келген. Мында репо-операциялар рыногу гана эмес, сом түрүндөгү ресурстарды тартуунун альтернативалуу булагы болгон своп шартындагы операциялар рыногу дагы пассивдүү болгон.

Отчеттук мезгилде репо шарттарында бүтүмдөрдүн жалпы көлөмү 45,9 пайызга, 2,1 млрд сомго чейин (II чейректе – 3,9 млрд сом) кыскарган. Мындай төмөндөө негизинен эки фактор менен шартталган: банк системасында ашыкча ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде сакталып турушу жана коммерциялык банктар ортосунда валюталык бүтүмдөрдүн активдүү жүргүзүлүшү. Отчеттук чейрек ичинде орточо алынган чен өткөн мезгилдегиден жогору түптөлүү менен 12,97 пайызды (-1,55 п.п.) түзгөн. Зайымдардын орточо алынган мөөнөтү өзгөргөн жок жана өткөн мезгилдин – 4 күн деңгээлинде калган.

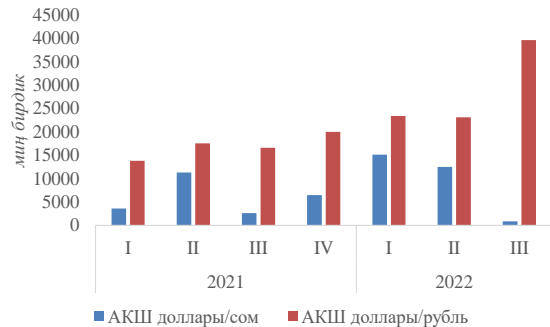
«АКШ доллары/сом» жубу боюнча своп шарттарындагы бүтүмдөргө суроо-талап төмөн болгон, ошону менен бирге «АКШ доллары/рубль» жубу боюнча своп-операциялардын көлөмү буга чейинки мезгилден жогору болгон. Банк системасында ашыкча ликвиддүүлүк деңгээлинин жогору болушу жана валюта рыногунун турукташуусу алкагында отчеттук чейректе своп-операциялардын көлөмү 11,9 млрд сомго төмөндөө менен 0,9 млрд сомду (II чейректе – 12,8 млрд сом) түзгөн. Орточо алынган чен 15,29 пайыздан 12,51 пайызга чейин (-2,74) төмөндөгөн. Рыноктун катышуучулары кыйла кыска мөөнөттүү бүтүмдөрдү түзүшкөн, алардын орточо мөөнөтү 7 күндү (II чейректе – 22 күн) түзгөн.

Отчеттук чейректе АКШ доллары/рубль жубу боюнча своп-операциялардын көлөмү өткөн мезгилден жогору түптөлгөн жана 40,0 млрд рублди түзгөн. Ошону менен бирге эле АКШ доллары/рубль жубунда своп-операцияларынын көлөмү, мурдагыдай эле, АКШ доллары/сом жубунан көбүрөөк. Алсак, 2022-жылдын башталышынан тартып своп-операциялардын көлөмү АКШ доллары/сом жубу боюнча 28,9 млрд сомго салыштырганда рубль менен жуп боюнча 89,4 млрд рубль чегинде катталган.

3.2.4-график. Репо-бүтүмдөр жана своп-операциялар динамикасы

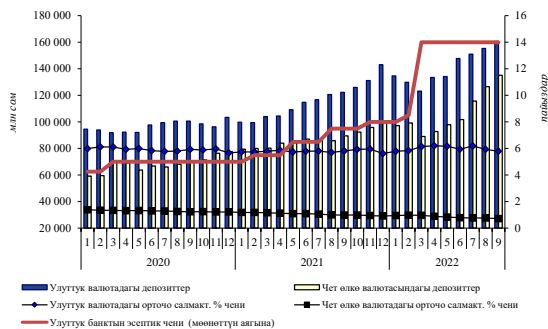

3.2.5-график. АКШ доллары/ рубль жана АКШ доллары/ сом жуптарында ишке ашырылган своп-операциялар динамикасы

Депозит рыногу

3.2.6-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин динамикасы

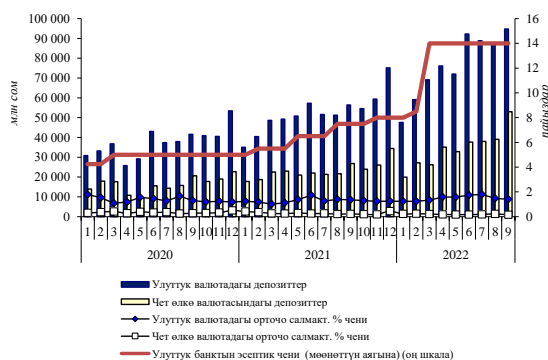
2022-жылдын III чейрегинде эсептешүү эсептеринин жана талап боюнча төлөнүүчү депозиттин эсебинен депозиттик базанын олуттуу өсүшү белгиленген.

Сентябрь айынын акырына карата абал боюнча улуттук валютада депозиттик база 2021-жылдын декабрь айындагы көрсөткүчтөн 21,7 пайызга жогорулоо менен 295,7 млрд сомду түзгөн. Бул өсүш, негизинен, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин 2021-жылдын декабрь айынан тартып 29,1 пайызга же 9,2 млрд

сомго жогорулашы менен шартталгандыгын белгилей кетүү зарыл, ал эми мөөнөттүү депозиттер 10,0 пайызга же 5,9 млрд сомго өскөн. Чет өлкө валютасындагы депозиттик база эсептешүү эсептеринин 57,5 пайызга өсүшү эсебинен 32,1 пайызга көбөйгөн, ошол эле учурда мөөнөттүү депозиттер 6,3 пайызга кыскарган.

Депозиттердин долларлашуу деңгээли 45,7 пайызга чейин (2021-жылдын декабрынан тартып +4,5 п.п.) төмөндөгөн, ошону менен бирге эле эсептик курска коррективкалао менен 5,9 п.п., 47,1 пайызга чейин көбөйгөн.

3.2.7-график. Коммерциялык банктардын агымдарынын динамикасы

Улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча пайыздык чен 2021-жылда байкалган өсүшүн уланткан, бул депозиттер рыногунда акча-кредит саясатын катуулатуунун жана жогору инфляциянын алкагында калктын аманатын алуу үчүн банктардын ортосунда атаандашуунун өсүшүнө таасирин тийгизет. 2022-жылдын сентябрь айында улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер (калдык) боюнча пайыздык чен 1,1 п.п. өсүп, 2021-жылдын декабрына салыштырганда 12,0 пайызды түзгөн. Улуттук валютада жаңыдан берилген депозиттер боюнча пайыздык

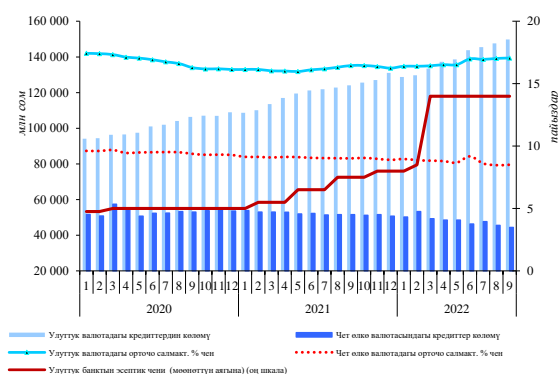
чен 1,5 п.п., 11,9 пайызга чейин өскөн. Мында улуттук валютадагы депозиттер боюнча пайыздык чен жалпысынан жыл башынан тартып 0,2 п.п. жогорулаган.

Депозит рыногунда концентрациялануу индекси¹ кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата жыл башынан тартып 0,01 п.п., 0,10 чейин төмөндөгөн, бул концентрациялануу деңгээлинин орточо экендигин тастыктап турат жана рынокто бирдей үлүштөгү он катышуучу иш алып барып жаткандыгына дал келет.

Кредит рыногу

Коммерциялык банктардын кредит портфели улуттук валютадагы кредиттердин көбөйүшү эсебинен өсүшүн уланткан.

3.2.8-график. Коммерциялык банктардын кредиттик карызынын мезгилдин акырына карата динамикасы

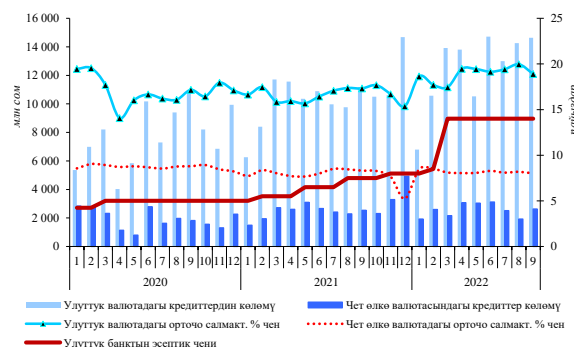
Өтүп жаткан жылдын сентябрь айында улуттук валютадагы кредиттер 2021-жылдын декабрынан тартып 14,4 пайызга көбөйгөн. Негизги секторлордун ичинен керектөө кредиттери жана айыл чарбасы боюнча жогорку арымдагы кредиттөө катталган, ал эми соодага кредиттер салыштырмалуу жай арымда өскөн.

Чет өлкө валютасындагы кредит портфели азаюусун улантып, жыл башынан бери 12,5 пайызга кыскарган.

Ушундан улам кредит портфелинин долларлашуусу мурдагы минимумдарды жаңыртуусун улантып, сентябрь айында 2021-жылдын декабрына

салыштырганда 5,1 п.п. азаюу менен 22,9 пайызга жеткен. Алмашуу курсуна коррективкалао менен долларлашуу деңгээли 4,1 п.п., 23,8 пайызга чейин төмөндөгөн.

3.2.9-график. Мезгил ичинде коммерциялык банктар тарабынан жаңыдан берилген кредиттердин динамикасы

Улуттук валютадагы кредит портфелинин пайыздык чени 2022-жылдын январь-сентябрь айында акча-кредит саясатынын катуулатылышы алкагында өскөн. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча чен сентябрда 17,1 пайызды түзүү менен жыл башынан бери 0,8 п.п. жогорулаган. Чет өлкө валютасындагы чен 0,4 п.п. көбөйүү менен 8,5 пайызды түзгөн.

Кредиттөө рыногунун жалпы концентрациялануу көрсөткүчү туруктуу болгон жана 0,09 деңгээлинде түптөлгөн, бул концентрациялануунун төмөн деңгээлин тастыктап турат жана

рыноктун он эки банктын ортосунда бөлүштүрүлүшүнө эквиваленттүү. Тармактык

¹ Бул индекс банктардын портфелинде көрсөткүчтүн концентрациялануу деңгээлин көрсөтөт. Концентрациялануу деңгээли Херфиндаль-Хиршмандын индекси эсептөө методикасы боюнча эсептелет жана көрсөткүчтүн салыштырма салмагынын квадраттарынын жалпы көлөмдөгү суммасын түшүндүрөт. Индекс 0дон 1ге чейинки маанини кабыл алат. Индексин 0,10дон кем мааниси концентрациялануунун төмөн деңгээлине; 0,10дон 0,18ге чейин – концентрациялануунун орточо деңгээлине; 0,18ден жогору – концентрациялануунун жогорку деңгээлине дал келет. Мисалы, 0,50гө барабар концентрациялануу индекси, рынокто бирдей үлүштөгү эки катышуучунун, ал эми 0,3 – үч катышуучунун катышуусуна эквиваленттүү ж.б.

концентрациялануу көрсөткүчү 0,32 көрсөтүү менен кредиттөөнүн негизги үч сектору тууралуу билдирет.

Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү 2022-жылдын сентябрь айынын жыйынтыгы боюнча төмөнкүчө түптөлгөн: кредит портфелинде мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү 2,7 пайызды түзүү менен 0,2 п.п. көбөйгөн. Пролонгацияланган кредиттердин кредит портфелине карата салыштырма салмагы 2021-жылдагыга караганда төмөн түптөлгөн, бирок даале болсо жогорку деңгээлде калууда, көрсөткүчтүн мааниси 2022-жылдын сентябрь айында 9,7 пайызды түзгөн (2021-жылдын декабрынан бери 2,3 п.п. кыскаруу менен).

3.3. Монетардык индикаторлор динамикасы

Улуттук банктын жана мамлекеттик органдардын операциялары резервдеги акчанын өсүш арымын тездеткен. Чейректик мезгил ичинде акча массасынын өсүшү бардык компоненттердин өсүшү менен шартталат. Мында накталай акчанын өсүшү акча массасынын көбөйүшүнүн негизги фактору бойдон калууда.

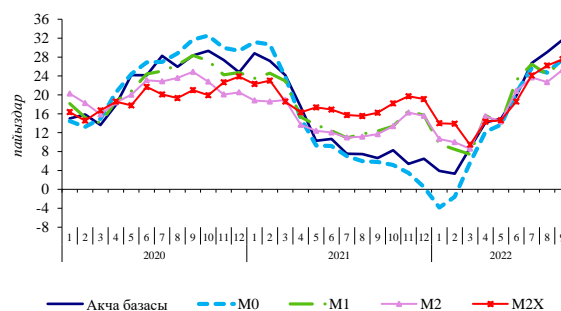
Акча топтомдорунун жылдык өсүш арымы банктардан тышкары акчанын жана депозиттик базанын өсүшүнөн улам тездеген, бул чет өлкө валютасындагы депозиттердин баасы алмашуу курсуна жараша өзгөрүүсүнө шарт түзгөн. Акча базасы өтүп жаткан жылдын II чейрегине салыштырганда 13,3 пайызга, же 24,4 млрд сомго көбөйүп, 2022-жылдын III чейрегинин жыйынтыгы боюнча 207,8 млрд сом өлчөмүндө катталган.

Акча массасынын (M2X акча топтому) көлөмү каралып жаткан мезгилде 13,0 пайызга көбөйүп, отчеттук мезгилдин акырына карата 407,0 млрд сомду түзгөн. Кеңири мааниде колдонулуучу акчанын көбөйүшү M0, депозиттик базанын көбөйүшү жана чет өлкө валютасындагы депозиттердин наркынын курстук айырмага жараша өзгөрүүсү менен шартталган. Банктардан тышкаркы акча (M0) отчеттук мезгилдин акырына карата 167,1 млрд сомду (чейрек ичинде 11,1 пайызга көбөйгөн) түзгөн, ал эми жылдык өсүш 27,5 пайызды түзгөн, бул банк системасында ашыкча ликвиддүүлүккө таасирин тийгизген. Буга чейинки мезгилге салыштырмалуу депозиттик базанын жалпы көлөмү 14,4 пайызга өскөн, анын ичинде улуттук валютадагы (6,8 пайызга) депозиттер сыяктуу эле, чет өлкө валютасындагы депозиттер да (25,8 пайызга) көбөйгөн.

3.3.1-график. Мамлекеттик башкаруу органдарынын жана Улуттук банктын операцияларынын акча базасынын өзгөрүүсүнө салымы

3.3.2-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы (жылдык мааниде)

4-глава. Инфляция динамикасы

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү инфляция Кыргызстандагы инфляцияга таасирин берүүчү негизги факторлордун бири болуп саналат, себеби импорттолуучу инфляциянын көбөйүшү жалпы инфляцияда (КБИ) чагылдырылат. Региондогу татаал геосаясий кырдаалды, азык-түлүккө жана күйүүчү-майлоочу майга баанын өсүш тенденциясын эске алуу менен, өлкөдө баалардын жалпы деңгээли жогорку мааниде катталган.

4.1. Керектөө баа индекси

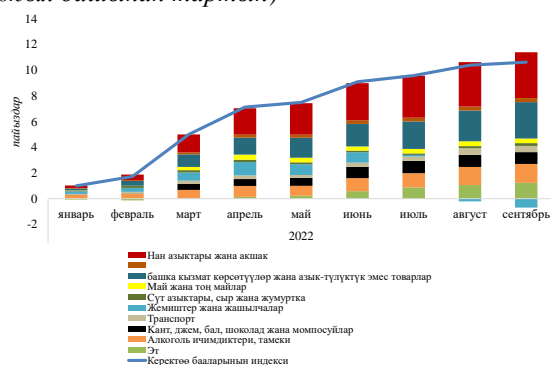
4.1.1-график. Керектөө баа индексинин түзүмүнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

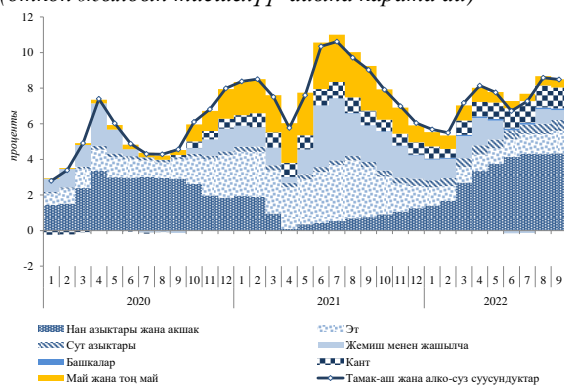
4.1.2-график. КБИ салымынын динамикасы

(жыл башынан тартып)

4.1.3-график. Азык-түлүккө баа динамикасынын жылдык керектөө баа индексине салымы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

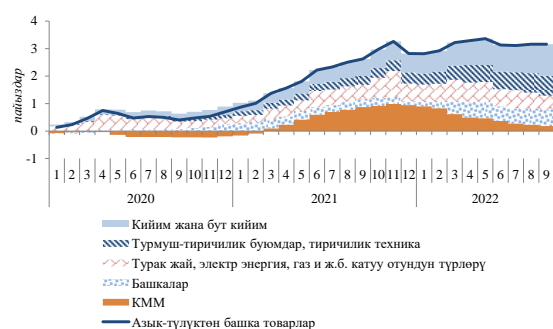
Түптөлгөн инфляциянын жарымынан көбү азык-түлүк товарларына баанын өсүшү менен камсыз кылынган. Алсак, 2022-жылдын III чейрегинде инфляция жылдык мааниде 15,0 пайызды түзгөн (2022-жылдын III чейреги/ 2021-жылдын III чейреги), ушундай эле көрсөткүч 2021-жылы 14,1 пайызда түптөлгөн. Кароого алынган чейрек ичинде өлкөдө инфляциянын түптөлүшү импорттук товарларга: кийим-кече жана бут кийим, тиричилик техникасы, ар кандай товарлар жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын жогорулоосунун натыйжасында азык-түлүктөн башка товарлардын көбөйүшүнүн эсебинен жүргөн.

2022-жылдын III чейрегинде КБИ өсүшүнө негизги салым жылдык мааниден алганда азык-түлүк товарларына баанын 17,9 пайызга өсүшү менен камсыз болгон (КБИге салым 8,1 п.п.). Буга чейинки жылдары баанын орточо деңгээлин төмөндөтүүгө таасирин аныктоого түрткү берген сезондук фактордун эсебинен КБИ төмөндөөсү өтүп жаткан жылы байкалган эмес. Товарлардын азык-түлүк тобунда баанын өсүшүнүн башкы фактору данга (негизинен буудайга) дүйнөлүк баанын жогорулоосу болгон, мындан улам жогорку сорттогу ун 32,2 пайызга жана биринчи сорттогу ун 32,6 пайызга кымбатташына алып келген.

2021-жылдын III чейрегине салыштырганда 2022-жылдын III чейрегинде азык-түлүктөн башка товарларга баа индексинин өсүшү жылдык мааниден алганда 10,9 пайызды түзгөн (КБИге салым 3,1 п.п.).

Азык-түлүктөн башка товарларга баанын өсүшүнө “транспорт”, “кийим-кече жана бут кийим” топтору көбүрөөк салым

4.1.4-график. Азык-түлүктөн башка товарларга баа динамикасынын жылдык КБИге салымы (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.5-график. Товарлардын тобу боюнча КБИ динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

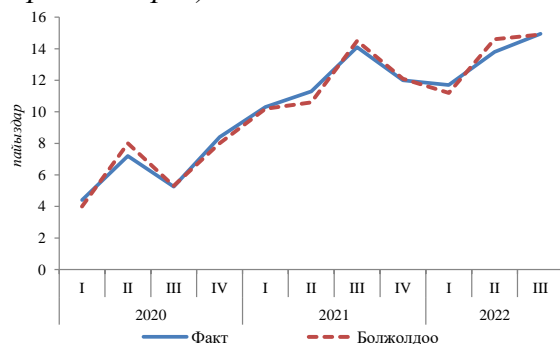

кошкон, алар 21,2 пайызга жана тиешелүүлүгүнө жараша 10,0 пайызга өскөн. Үй тиричилик буюмдары жана тиричилик техникасы 6,8 пайызга жана турак жай-коммуналдык чарба кызмат көрсөтүүлөрү – 6,1 пайызга кымбаттаган. Байкоого алган чейректе күйүүчү-майлоочу материалдардын наркы 18,3 пайызга өскөн, ошол эле учурда россиялык мунайды кайра иштетүү заводу дүйнөлүк баа өсүп жаткан шартта экспорттун көлөмүн кыскарткандыктан дизель майы 44,7 пайызга кымбаттаган.

Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө 2022-жылдын III чейрегинде баанын өсүшү 11,1 пайызды түзгөн (2021-жылдын III чейрегинде – 5,0 пайыз). Аталган топто индекстин өсүшү негизинен эс алуу кызмат көрсөтүүлөрүнө (+16,0 пайыз) жана мейманкана жана тойканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнө (+12,6 пайыз) баанын жогорулашы менен шартталган. 2022-жылдын III чейрегинде 2021-жылдын ушул ушул эле мезгилине салыштырганда, КР УСК методикасы боюнча эсептелген базалык инфляция, 17,4 пайызды түзгөн. 2022-жылдын сентябрь айында рыноктук инфляциянын көрсөткүчү жылдык мааниде 10,7 пайызды түзүү менен өсүшүн уланткан, ошол эле учурда орточо жылдык рыноктук инфляция 9,0 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу

4.2.1-график. Керектөө баа индексинин айкын жана болжолдуу мааниси (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

товарларына кирбеген арымы менен күткөндөн дагы кыйла тездегендиги менен шартталган.

Инфляциянын орточо чейректик деңгээли Улуттук банктын күтүүлөрүнөн 0,1 п.п. жогору түптөлгөн.

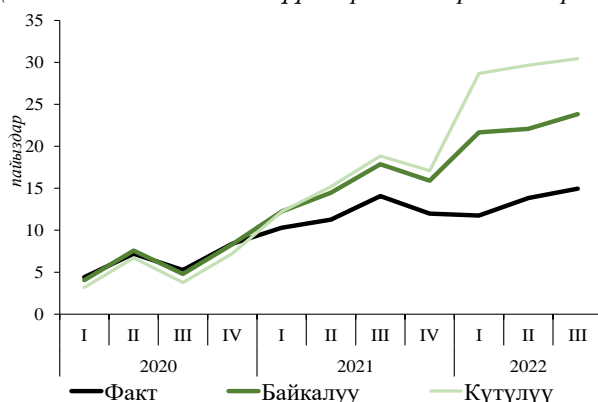
Инфляциянын болжолдуу маанисинин айкын мааниден бир аз четтөөсү иштетиле элек мунайга болгон дүйнөлүк баанын жогору болгондугунан, ошондой эле россиялык мунай продуктары рыногунда дүңүнөн берүү баалары жогорулатылгандыгынан улам, күйүүчү-майлоочу материалдарга ички баанын жогорулагандыгынын натыйжасында инфляциянын азык-түлүк

4.3. Инфляциялык күтүүлөр

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин сурамжылоосунун маалыматы боюнча, калктын жана ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү 2022-жылдын III чейрегинде жогорулаган. Үй чарбаларынын күтүлүп жаткан инфляциясы 30,5 пайызга чейин өскөн. Ишканалардын баа боюнча күтүүлөрү өтүп жаткан жылдын III чейреги ичинде олуттуу түрдө өсүп, 26,4 пайызды түзгөн. Бул көрсөткүчтөр байкоолордун бүтүндөй тарыхында кыйла жогорку деңгээлге жеткен (2018-жылдан тартып 2022-жылдын III чейреги ичинде).

4.3.1-график. Инфляциянын айкын мааниси, үй чарбаларынын байкоого алынуучу жана күтүлүп жаткан инфляциясы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

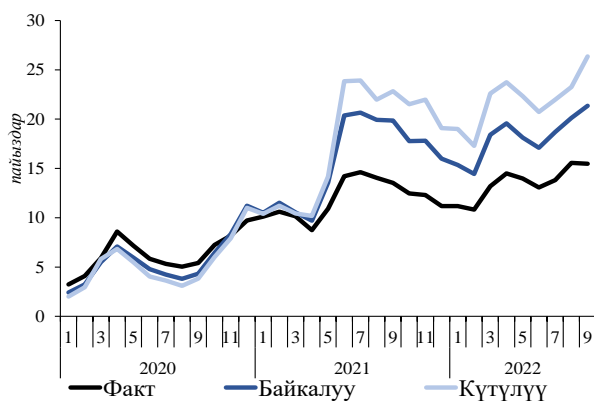

инфляциясы айкын инфляциядан байкаларлык деңгээлде жогору бойдон калууда. Бир катар азык-түлүккө кирбеген товарлар жана кызмат көрсөтүүлөргө баанын кымбатташынан улам жакынкы учурда калктын жогорку бааларды күтүүлөрү сактала берүү тобокелдиги бар.

Өтүп жаткан чейректе ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү өстү (4.3.2-график). Мында жакынкы 12 айда баалардын тездетилген өсүшүн күтүп жаткан

4.3.2-график. Инфляциянын айкын мааниси, ишканалардын байкоого алынуучу жана күтүлүп жаткан инфляциясы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

Калктын инфляциялык күтүүлөрү 2022-жылдын III чейрегинде өткөн чейрекке салыштырганда өскөн жана рекорддук жогорку деңгээлде сакталууда (4.3.1-график). Баалардын өсүүсүнүн тездешин күтүп жаткан респонденттердин үлүшү, 42,2 пайызга чейин төмөндөгөн (өткөн чейрекке карата -4,4 п.п.). Баалардын жалпы деңгээлинин өсүшү басандагандыгына байланыштуу инфляциянын орточо арымын жана анын басандашын күтүп жаткан респонденттердин үлүшү көбөйүүдө. Бирок жогорку базанын таасиринен улам үй чарбаларынын күтүлүп жаткан жана байкоого алынган

инфляциясы айкын инфляциядан байкаларлык деңгээлде жогору бойдон калууда. Бир катар азык-түлүккө кирбеген товарлар жана кызмат көрсөтүүлөргө баанын кымбатташынан улам жакынкы учурда калктын жогорку бааларды күтүүлөрү сактала берүү тобокелдиги бар.

Өтүп жаткан чейректе ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү өстү (4.3.2-график). Мында жакынкы 12 айда баалардын тездетилген өсүшүн күтүп жаткан ишканалардын үлүшү 38,4 пайызга чейин көбөйгөн, бул байкоого алуулардын тарыхында эң чоң көрсөткүч болуп саналат. Инфляциялык күтүүлөрдүн мындай жогорку деңгээли ишканалардын чыгымдарынын көбөйгөндүгү менен түшүндүрүлөт. 2020-жылдан бери улантылып келе жаткан азык-түлүк продуктуларын өндүрүүчүлөрдүн (сентябрдын акырына карата жылдык мааниде 30 пайыздын тегерегинде) баалардын туруктуу эки маанилүү өсүшү мунун айкын мисалы катары кызмат кылат. Бул факт азык-түлүк инфляциянын көбөйүшүн шарттайт, бул бүтүндөй КБИнин өсүшүнө таасирин тийгизет.

Кесипкөй аналитиктердин кийинки жылы инфляция жогорулай тургандыгы боюнча пикирлери бир чыгууда, Улуттук банктын орто мөөнөттүү көрсөткүчкө (5-7 пайызга) жакындай турган КБИ өсүш арымына кайтып келүүсү 2024-жылга жакын болору күтүлүүдө. ЭВФ жана АӨБ экономисттери бул жылдын күз

мезгилинде Кыргыз Республикасында баалардын өсүшү 2023-жылдын акырына карата 10,0 жана тиешелүүлүгүнө жараша 12,0 пайыздын тегерегинде болорун болжолдошту.

Жогоруда айтылгандардан улам, келечекте инфляцияга түрткү берген тобокелдиктер басымдуулук кылып, Улуттук банктын таргетке жетишүүсүн басаңдатат.

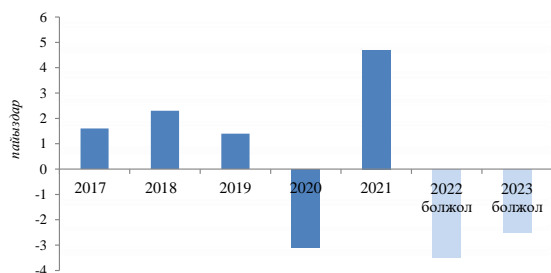
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор

5.1.1. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүүсүн болжолдоо

Россия

5.1.1.1-график. Россиянын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү (жылга карата жыл)

Булагы: ЭВФ, «Блумберг» МА, РФ Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, Россия Банки

Россия экономикасынын тышкы чектөөлөргө кыйла тез ыңгайлашуусунан улам, 2022-жылы II чейректе болжолдонгондой эле анчалык олуттуу болбогон рецессия күтүлүүдө.

Буга чейинки күтүүлөргө салыштырганда III чейректе экспорттун, керектөөнүн жана өндүрүштүк жигердүүлүктүн көлөмү акырындап төмөндөө шарты 2022-жылы ИДӨ төмөндөөсү боюнча баасын жакшырта алат. Россия Банкынын баа берүүсү боюнча, өтүп жаткан жылы ИДӨ

төмөндөөсү 3,0-3,5 пайызды түзөт (буга чейинки июлдагы болжолдоо – 4,0-6,0 пайыз), ошол эле учурда 2023-жылга болжолдоо мурунку эле (-)4,0-(-)1,0 пайыз деңгээлинде сакталган.

Экономиканы өнүктүрүү министрлигинин баа берүүсү боюнча, экономиканын төмөндөөсүнүн төмөнкү чекитин өтүп жаткан жылдын IV чейрегинде басып өтөт. Ушуга байланыштуу тездетилген ыңгайлашууну улантуу сценарийинин негизинде баанын төмөндөөсү жогорулоо жагына олуттуу түрдө кайрадан каралган: 2022-жылы 4,2 пайыздан 2,9 пайызга чейин, 2023-жылы 2,7 пайыздан 0,8 пайызга чейин.

Мындан тышкары, ЭВФ Россиянын ИДӨсүн төмөндөтүү боюнча баасын олуттуу түрдө жакшырткан: 2022-жылы 6,0 пайыздан 3,4 пайызга чейин, 2023-жылы 3,5 пайыздан 2,3 пайызга чейин. Бааларды кайра карап чыгуу Россиянын энергия продукцияларынын экспортунун сакталгандыгы, кризиске чейинки деңгээлде иш менен камсыз болуунун улантылып жатышы, рублдин бекемделиши, натыйжада инфляция төмөн болуп жатышы, бардыгы келип калктын айкын кирешесине оң таасирин берди.

Кредиттөөнүн учурдагы динамикасы жана 2022-жана 2023-жылдарга бюджеттик параметрлер жакынкы чейректерде инфляциялык басымды айрым учурларда күчөтүүнү болжолдоо менен, акча массасынын өсүшүн тездетүүнү шарттайт. Россия Банкынын баа берүүсү боюнча, жогорку статистикалык базанын таасиринен улам, жылдык инфляциянын жайлашы 2023-жылга чейин уланат. Россия Банкынын базалык болжолуна ылайык, инфляция 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча 12,0-13,0 пайыз диапазондо түптөлөт. Инфляциянын динамикасына 2023-жылы улантылып жаткан экономиканын түзүмдүк трансформациясы жана жүргүзүлгөн жарым-жартылай мобилизациялоонун кийинкиге калтырылышынын натыйжасы таасирин берет. Бул факторлорду эске алуу менен, 2023-жылы жылдык инфляция максаттуу деңгээлден жогору диапазондо күтүлүүдө жана 5,0-7,0 пайызды түзөт. 2024-жылы инфляция максаттуу 4,0 пайыз деңгээлге жакын мааниге кайтып келет.

Казакстан

5.1.1.2-график. Казакстандын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү (жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

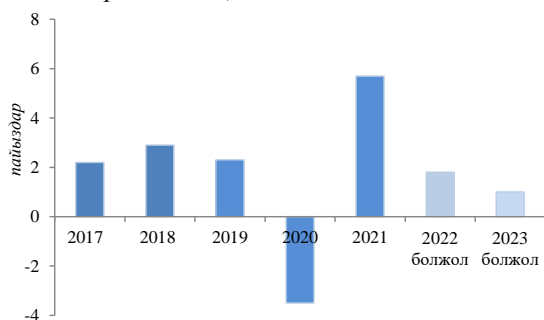
консорциумунун (КТК) ишин токтото туруунун натыйжасында экспорттун көлөмүн төмөндөтүү аркылуу өсүш арымына таасир этиши мүмкүн. Башка жагынан алганда, тышкы шарттардагы терс өзгөрүүлөр мунайга баанын төмөндөшүнө алып келиши мүмкүн. ЭВФтин баа берүүсү боюнча, ИДӨ өсүшү өтүп жаткан жылы 2,5-2,8 пайыз жана 2023-2024-жылдары – 4,5 пайыз диапазон деңгээлинде түптөлөт.

Ошону менен бирге, Дүйнөлүк банктын болжолдоосуна ылайык, 2021-жылдагы 4,1 пайыздан өтүп жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча 3,0 пайызга чейин Казакстандын ИДӨ өсүшүнүн басаңдашы күтүлүүдө, бул мунайды казып алуунун кыйла төмөн көлөмү жана акча-кредит саясатынын катаалдашы менен шартталат. Ошол эле учурда өлкөнүн ИДӨсү 2023-жылы 3,5 пайызга жана 2024-жылы 4,0 пайызга чейин өсүшү күтүлүүдө. Мындай өсүштү КТК түтүк өткөрмөлөрү боюнча мунайдын өткөрүлүшү сакталган шарттарда Тенгиз кен казып алуу жайын кеңейтүү долбоорунан мунайды кошумча казып алуулар шарттайт.

Казакстан Республикасынын Улуттук банкы таасирден улам, анын ичинде жарым-жартылай мобилизациянын негизинде Россиядан жарандардын агылып келүүсүнө байланыштуу сентябрда айкын инфляция жогорку деңгээлде түзүлгөндүгүн жана кыйла жогору деңгээлде инфляциялык күтүүлөрдүн түзүлүшүн эске алуу менен, 2022-жылы болжолдоонун 16-18 пайыз жогорку чектен жогору жылдык инфляциянын тездешин күтүүдө. 2023-жылы инфляция өтүп жаткан жылдын жогорку базасына жана жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатына байланыштуу 7,5-9,5 пайызга чейин акырындан басаңдайт. Аны менен катар, Дүйнөлүк банк өтүп жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча 2023-жылы андан ары 8,2 пайызга чейин төмөндөө менен инфляция 14,0 пайыз болорун болжолдойт.

АКШ

5.1.1.3-график. АКШнын реалдуу ИДӨсүнүн өсүшү (жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансылык институттар

талаптын азайышынан улам күчөп бараткан кооптонуулардын алкагында кыйла

Экономикалык жигердүүлүктүн динамикасы II чейректеги буга чейинки болжолдоолорго ылайык күтүлөт. Өтүп жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча салыштырмалуу орточо өсүш арымы болжолдонууда.

Аналитиктердин баа берүүлөрү боюнча, келечекте калыбына келүү болжолдонууда, бирок төмөндөө тобокелдиктери мурдагыдай эле сакталууда. Геосаясий чыңалуунун күчөтүлүшү Каспий түтүк өткөрмөлөр

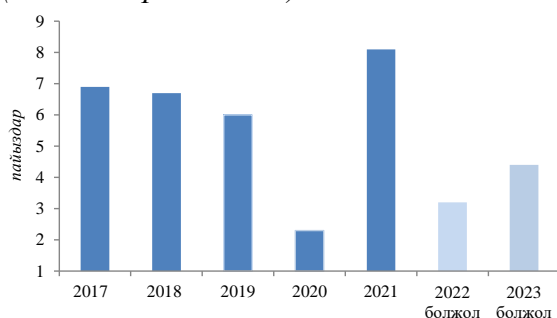
Орто мөөнөттүү мезгилде АКШда монетардык саясаттын кескин катаалдашынын натыйжасында өлкөдөгү экономикалык өсүш басаңдоосун улантат жана узак мөөнөттүү туруктуу деңгээлден бир аз төмөн болот. Ошол эле учурда, рецессия тобокелдиги сакталууда жана негизги чен канчалык жогорулай тургандыгына жараша болот жана өлкөнүн макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасирин тийгизет. Эл аралык аналитиктердин болжолдоолору суроо-талаптын азайышынан улам күчөп бараткан кооптонуулардын алкагында кыйла

пессимисттик мүнөздө боло баштады. Мындай жагдайларда, ошондой эле жогорку инфляциялык күтүүлөрдү эсепке алуу менен эмгекке төлөөгө жана ага ылайык инфляциянын тездешине басым көрсөтүлүүдө. Айрым бир басаңдоого карабай, инфляция дагы деле максаттуу деңгээлден жогору бойдон калууда.

Орто мөөнөттүү келечекте АКШда инфляция акырындан төмөндөй баштай тургандыгы күтүлүүдө жана болжолдонуучу горизонттун акырында таргетке жакындай тургандыгы күтүлүүдө. Бул жагдайды монетардык саясатты мындан ары катаалдатуу, глобалдуу өндүрүштү акырындан калыбына келтирүү, ошондой эле товар рынокторунда бааларды төмөндөтүү шарттайт.

Кытай

5.1.1.4-график. Кытайдын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү (жылга карата жыл)

Булагы: КЭР Улуттук статистикалык бюросу, «Блумберг» МА

жеңилдетилсе, анда Кытай экономикасы 2023-жылды кошо алганда тездешти мүмкүн.

ЭВФ өлкөдө COVID-19 жайылгандыгына байланыштуу өкмөт тарабынан киргизилген чектөө чараларынын жана кыймылсыз мүлк секторунун дагы деле чабал абалда болгондугунун алкагында Кытай экономикасынын өсүш көрсөткүчү боюнча болжолдоосун 2022-жылы 3,3 пайыздан 3,2 пайызга, 2023-жылы 4,6 пайыздан 4,4 пайызга төмөндөткөн.

Дүйнөлүк банк КЭР ИДӨсү 2022-жылы 2,8 пайызга, 2023-жылы өсүш арымы 4,5 пайыз деңгээлинде болжолдоно тургандыгын күтөт.

АӨБ аналитиктери Кытайдын ИДӨ өсүшү боюнча болжолдоолору 2022 жана 2023-жылы 3,3 пайызга чейин жана тиешелүүлүгүнө жараша 4,5 пайызга чейин төмөндөткөн.

Октябрдык – Bloomberg агенттиги тарабынан сурамжыланган аналитиктердин консенсус болжолу 3,3 пайызды түзгөн.

Кытайдын 2022-жылга социалдык-экономикалык өнүктүрүү планына ылайык, болжолдуу 3,0 пайыз чегинде керектөө бааларынын өсүшүн ооздуктоо болжолдонууда.

5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы монетардык саясатты иштеп чыгууда орто мөөнөттүү келечекте экономикалык процесстерди өнүктүрүүнүн ар кыл сценарийлеринин модель түзүүнүн жыйынтыктарына таянат. Болжолдоо дүйнөлүк изилдөө агенттиктеринин жана институттарынын эксперттик баа берүүлөрүнө жана болжолдоолоруна таянуу менен, учурдагы мезгилдин таасирлерин жана өбөлгөлөрүн болушунча эсепке алуу менен түзүлөт.

2022-жылдын III чейрегинде ички суроо-талап менен колдоого алынуучу экономикалык жигердүүлүк калыбына келүүсүн уланткан. Муну Кыргыз Республикасынын салыштырмалуу жогорку экономикалык өсүшү күбөлөндүрөт. Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн ички өндүрүштүн өсүш арымы менен экономикаларынын өсүш динамикасынан озушу байкалууда.

Акыркы айларда байкалып жаткан энергия ресурстарына баалардын өсүүчү динамикасы жакынкы келечекте басаңдайт. Эл аралык азык-түлүк рынокторунда негизги айыл чарба өсүмдүктөрү боюнча жагымдуу баа жагдайы байкалган, бул келе жаткан жылы азык-түлүккө бааны төмөндөө жагына корректировкалоо боюнча күтүүлөрдү сактоого белги болуп саналат.

Болжолдоо мезгилинде суроо-талаптын күчөтүлгөн учурунда чыгаруунун орточо өсүш арымынын сакталышы күтүлүүдө, ошол эле учурда инфляциялык басымды кыйла жай төмөндөтүү үчүн өбөлгөлөр түзүлгөн. Экономикалык агенттердин жогорку инфляциялык күтүүлөрү инфляцияга түрткү берүүчү кошумча фактор болот.

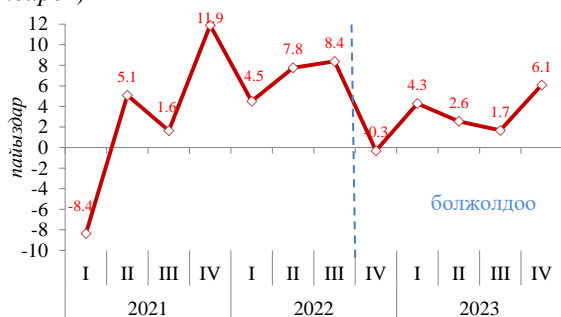
Орто мөөнөттүү болжолдоонун базалык сценарийи геосаясий чыңалуудан таасирди, товардык-чийки зат рынокторундагы дүйнөлүк баанын орточо өсүүчү/туруктуу динамикасын, сакталып жаткан жогорку инфляциялык күтүүлөрдү жана түрткү берүүчү бюджеттик-салыктык саясатты эске алат.

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасын өнүктүрүүнүн белгиленген тенденцияларын, ошондой эле дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баалардын динамикасын эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүн 2022-2023-жылдары өнүктүрүүнүн кийинки болжолу иштелип чыккан.

Кыргызстандын экономикасынын реалдуу сектору 2022-жылы орточо маанидеги деңгээлден жогору өсүштү көрсөтөт.

5.2.1-график. Реалдуу ички дүң өнүмдү болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

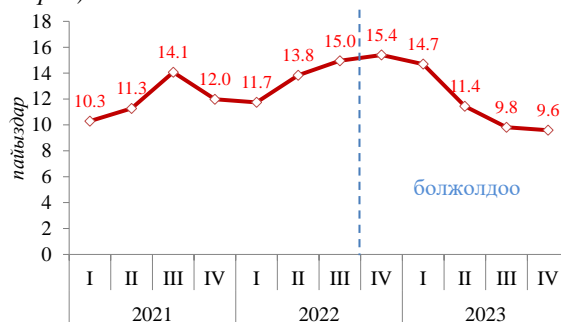

чейректеги продуктуларга таза салыктар түшүндүрмө болот. Секторлор боюнча учурдагы болжолдоодо экономикалык өсүш айыл чарба жана соода секторлору аркылуу (мал чарбачылыгы жана өсүмдүк өстүрүүнүн эсебинен) колдоого алынган.

2023-жылы реалдуу ИДӨ өсүш арымы «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканасынын – болжол менен 3,3 пайызын эске албаганда 3,6 пайыздын тегерегинде белгиленет.

5.2.2-график. Инфляцияны болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

чыккан; жылдык инфляция 9,6 пайыз тегерегиндеги деңгээлде болору күтүлүүдө. Орто

2022-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн реалдуу өсүшү «Кумтөрдү» – болжол менен 4,3 пайызды эске албаганда, 4,8 пайыздын тегерегин түзөт. Кумтөр алтын кенин казып алуу ишканасында өндүрүштүн өсүшү 2021-жылдагы иштеп чыгуудан жогору болору күтүлүүдө. Буга чейинки отчетко салыштырганда учурдагы баа берүүлөр жогорулоо жагына корректировкаланган. Буга соода, кызмат көрсөтүү секторлорунун жогорку айкын өсүш арымы, буга чейинки чейректе салынган күтүүлөр боюнча үчүнчү түшүндүрмө болот. Секторлор боюнча

Баалардын жалпы деңгээлдеги өсүш арымы боюнча Улуттук банктын баа берүүлөрү үч чейрек катары менен өзгөрбөй келет, 2022-жылы жыл аягында инфляция (өткөн жылдын декабрына карата декабрь) 15,5 пайыздын тегерегин түзөт, ал эми орточо жылдык көрсөткүч – 14,0 пайыз чегинде катталат. Кыргыз Республикасынын акча-кредиттик саясаты жөнүндө буга чейинки отчетуна салыштырганда 2023-жылга карата отчет көбөйүү жагына кайрадан каралып

мөөнөттүү көрсөткүчкө карата инфляция арымына кийинки жылы гана кайтып келүү күтүлүүдө.

Учурдагы болжолдоо 2023-жылы алкогольдук суусундуктарга жана тамеки буюмдарына акциздердин жогорулоосун, Кыргыз Республикасынын ири шаарларында коомдук транспорттун жол киресинин тарифин, ошондой эле буга чейин кийинкиге калтырылган электр энергияга, ысык суу менен камсыз кылууга жана жылуулук берүүгө тарифтерин жогорулатуу мүмкүндүгүн камтыйт. 2022-жыл ичинде акча топтомдорунун салыштырмалуу жогорку өсүшү кошумча инфляциялык жагдайды түзөт. Кыргыз Республикасына чет өлкө жарандарынын агымы көбөйгөндүгүнүн натыйжасында, өтүп жаткан жылдын II чейрегинен тартып ички суроо-талаптын өскөндүгүнө байланыштуу инфляциялык тобокелдиктин болушун белгилей кетүү зарыл. Эгерде калктын керектөөсү болжолдоо мезгилинде салыштырмалуу жогорку деңгээлде сакталса, анда бул товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн баасынын кошумча өсүшүнө түз таасир берет.

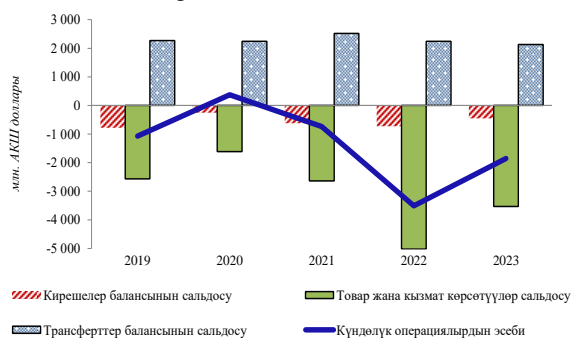
2022-2023-жылдарга карата төлөм теңдемин болжолдоо¹

2022-жылга өлкөнүн төлөм теңдеми көрсөткүчтөрүн болжолдоо айкын мезгилде алынган маалыматтарды жана Кыргызстандын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрүнүн такталган баштапкы өнүгүү шарттарын эске алуу менен корректировкаланган. Айкын мезгилде алынган маалыматтар тышкы соода жүргүзүүдө шарттар өзгөргөндүгүн тастыктоодо. Кыргыз Республикасынын жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өсүшү боюнча баа берүүлөр жакшыруу жагына кайрадан каралган, бирок төлөм теңдеми белгисиздиктин жогорку деңгээли менен мүнөздөлүүсүн улантууда.

Жыл жыйынтыгы боюнча, товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн терс балансы, акча которуулардын таза агымынын төмөндөөсү жана резидент эместерге кирешелерди төлөөнүн өсүшү ИДӨгө карата 37,2 пайыз деңгээлинде күндөлүк операциялардын эсебинин тартыштыгын шарттай тургандыгы күтүлөт.

5.2.3-график. Күндөлүк операциялардын эсеби боюнча болжолдоо маалыматтары

(млн АКШ доллары)

Региондо логистикалык ырааттуулукту кайра өзгөртүүнүн натыйжасында айкын мезгилде катталган маалымат, тышкы соода жүргүзүү боюнча күтүүлөрдүн жаңыртылышын шарттаган. Мындан тышкары, азык-түлүккө жана энергия ресурстарына дүйнөлүк баалардын өсүшү экспорт жана импорт көрсөткүчтөрүнө олуттуу таасирин тийгизип жатат.

2022-жылдын жыйынтыгы боюнча күтүүлөргө ылайык, алтынды сунуштоо болбогондугуна байланыштуу экспорт 2021-жылдагы көлөмдөн төмөн калыптанат. Алтынды эске албаганда, экспорттун көлөмү 60,3 пайызга өсүшү болжолдонууда. Азык-түлүк товарларын, текстиль жана тигүү өндүрүшүнүн товарларын сунуштоо экспортко кыйла колдоо көрсөтөт.

Импорттук сунуштоолор бир нече факторлордун таасири астында, алардын катарында баалардын өсүшүнүн, пандемиядан кийинки мезгилде айкын сунуштоо көлөмүнүн калыбына келишинин, ошондой эле региондо соода агымдарынын өзгөрүшүнүн натыйжасында жогорулайт. Керектөө багытындагы товарларды жана

¹ Болжолдоо Улуттук банктын айкын мезгилде колдонулган кошумча баа берүүлөрүн эске алуу менен түзүлгөн.

аралык товарларды импорттоо көлөмүнүн көбөйүшү күтүлүүдө. Мындан тышкары, өзгөчө баа факторлору менен шартталган энергия продукцияларын сунуштоо көлөмүнүн артышы болжолдонууда.

Айкын мезгилге алынган маалыматтар күндөлүк трансферттердин таза агылып кирүүсү боюнча болжолдоону кайрадан карап чыгуу үчүн негиз болгон. Кайрадан каралган болжолдоого ылайык, жеке трансферттердин таза агылып кириши өткөн жылдан 11,8 пайызга төмөн түптөлөт. Ошону менен бирге, болжолдоо жүргүзүлгөн мезгилде расмий трансферттердин агылып кирүүсү өткөн жылдын деңгээлинен жогору күтүлүүдө.

«Кызмат көрсөтүүлөр» статьясы, күтүлгөндөй эле, Кыргыз Республикасына чет өлкө жарандарынын кыдырууларына байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдүн (кыдыруулардын экспорту) өсүшүнүн таасири астында оң баланста түптөлөт. Мындай тенденция кызмат көрсөтүүлөрдүн бул түрүнө болгон баалардын өсүшү жана жүргүнчү жана жүк ташуунун жандануусуна байланыштуу транспорттук кызмат көрсөтүүлөрдүн мындан ары өсүшү менен коштолот.

Күндөлүк эсептин күтүлүп жаткан тартыштыгы финансылык эсеп жана капитал менен операциялар эсеби тарабынан олуттуу көлөмдө каржылоону талап кылат. Финансылык капиталдын негизги агылып кирүү булагы катары башка жана түз чет өлкөлүк инвестициялар саналат. Мурда алынган кредиттерди тейлөө көлөмү олуттуу деңгээлде сакталат.

2022-жылы экономиканын тышкы секторунун өнүгүшү боюнча болжолдоонун кайра каралышы 2023-жылга карата күтүүлөрдүн өзгөрүшүн шарттаган. Бүтүндөй алганда, дүйнөдөгү геосаясий жагдайга жана инфляциялык тобокелдиктердин сакталып турушуна байланыштуу белгисиздик жагдайынан улам, өлкө экономикасынын өнүгүшүнүн алгылыктуу арымы тууралуу божомолдор сакталып калган. Жеке трансферттердин агылып кириши боюнча ооздукталган терс динамиканын сакталып турушуна жана эл аралык кыдыруулардын калыбына келүүсүнө байланыштуу соода балансынын олуттуу тартыштыгынын таасиринде, күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгы 2023-жылы ИДӨгө карата 19,0 пайыз деңгээлинде болору күтүлүүдө. Соода балансынын тартыштыгы баа берүүлөргө ылайык, 2022-жылга салыштырмалуу экспорттун өсүшүнүн жана импорттук берүүлөрдүн төмөндөөсүнүн эсебинен төмөндөйт. Күндөлүк трансферттердин динамикасы акча которуулардын 3,6 пайызга төмөндөөсүнөн жана расмий сектордун акчалай гранттардын көлөмүнүн аздыгынан улам, 2022-жылдагы деңгээлден 5,1 пайызга төмөн болору болжолдонууда. 2023-жылы капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча чет өлкө капиталынын жетишсиз агылып кирүү тобокелдиги сакталат, бул Улуттук банктын эл аралык камдарынын эсебинен кошумча каржылоону талап кылышы мүмкүн. Капиталдын түшүүсүнүн басымдуу бөлүгүн, болжолдонгондой эле, тике чет өлкө инвестициялары жана жеке секторго башка инвестициялар камсыз кылат. Мамлекеттик жана жеке сектордун карызга алынган капитал боюнча милдеттенмелери көбөйөт жана буга чейин алынган ссудаларды жана зайымдарды тейлөөнүн өсүү тенденциясы сакталат.

Кыргыз Республикасынын 2022-2023-жылдар үчүн төлөм теңдеми боюнча иштелип чыккан болжолдоодо төмөнкүдөй тобокелдиктер сакталууда:

- геосаясий абалга байланыштуу белгисиз жагдай;
- COVID-19 инфекциясынын жаңы штаммдарына байланыштуу белгисиз жагдай;
- мунай, алтын жана азык-түлүк боюнча дүйнөлүк баалардын волатилдүүлүгү;
- соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык абалдын начарлашы;
- соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө алмашуу курсунун волатилдүүлүгү;
- мамлекеттик жана жеке сектордун карыздык милдеттенмесинин көбөйүшү.

1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр

(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек ичинде)

Көрсөткүчтөрдүн аталышы	Өлчөө бирдиги	2019	2020				2021				2022		
		IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.
1. Сууро-талап жана сунуш¹ (эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, реалдуу өсүш арымы)													
Номиналдык ИДӨ, чейрек ичинде	млн сом	197 914,4	117 150,9	122 725,1	173 410,8	188 533,5	121 427,5	155416,7	210061,2	236216,8	145869,2	189451,0	262082,2
ИДӨ	%	1,8	2,3	-11,8	-7,5	-12,8	-8,4	5,1	1,6	11,9	4,5	7,8	8,4
Кумтөрдү эске албаганча, ИДӨ	%	5,9	1,5	-14,3	-8,0	-11,6	-4,0	10,3	2,3	6,0	3,8	4,0	6,2
Ички керектөө	%	0,4	5,0	-19,0	-2,5	-8,3	-1,9	26,3	4,6	15,8	4,2	9,3	
Инвестициялар	%	7,8	-40,0	-47,2	-30,1	-10,8	8,0	-116,1	24,1	54,8	207,3	573,4	
Таза экспорт	%	9,3	-27,1	-67,2	-27,4	14,1	30,2	10,8	67,3	93,6	152,2	312,1	
<i>ИДӨнүн өндүрүүсү:</i>													
Айыл чарба	%	4,7	0,6	0,7	1,0	0,7	1,7	-1,5	-7,6	-5,0	2,3	1,8	8,7
Өнөр жай	%	-13,7	4,4	-2,7	-8,2	-18,6	-15,2	-5,2	1,3	44,9	8,3	20,6	22,1
Курулуш	%	13,2	-2,5	-12,7	-5,7	-25,0	-19,8	-12,7	-3,3	1,9	2,2	4,1	5,1
Кызмат көрсөтүү	%	4,7	1,9	-17,8	-11,7	-9,4	-5,1	14,6	8,5	7,3	3,4	4,6	3,9
анын ичинде соода жүргүзүү	%	7,7	3,6	-30,9	-14,8	-14,2	-12,2	35,2	12,3	12,2	6,3	6,8	4,5
2. Баазар²													
Керектөө баа индекси (КБИ)	%	102,8	104,4	107,2	105,3	108,4	110,3	111,3	114,1	112,0	111,7	113,8	115,0
Керектөө баа индекси (КБИ), мезгилдин акырына карата жылдык мааниде	%	103,1	105,9	105,8	105,4	109,7	110,2	114,2	113,5	111,2	113,2	113,1	115,5
Базалык КБИ	%	102,2	103,5	105,8	105,3	108,1	110,1	110,6	113,0	111,3	111,8	114,4	117,4
<i>КБИ, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топтору боюнча:</i>													
Азык-түлүк товарлары	%	105,3	108,1	113,4	109,7	115,4	117,9	117,3	121,5	115,3	113,5	116,6	117,9
Азык-түлүктөн башка товарлар	%	100,4	100,9	102,1	101,6	102,0	103,7	106,4	108,6	110,4	110,3	111,2	110,9
Алкоогодук ичимдиктер, тамеки	%	103,5	104,2	105,3	105,7	106,3	106,0	108,3	110,4	111,3	113,6	114,9	117,8
Тейлөө	%	100,3	101,0	101,0	100,0	102,3	103,3	104,1	105,0	105,4	107,9	109,0	111,1
<i>КБИ, мүнөздөмөсү боюнча классификациялоо:</i>													
Активдик товарлар	%	101,8	103,1	103,3	102,8	103,4	102,1	102,3	115,5	117,7	118,8	117,5	117,9
Жонго салынуучу баа	%	101,5	102,7	102,7	102,8	102,8	102,7	102,7	101,8	106,0	110,9	111,9	112,2
Инфляциянын рыноктук деңгээли	%	100,5	100,8	101,9	101,3	102,6	101,0	102,2	106,8	107,1	107,4	109,1	110,4
3. Тышкы сектор³ (ИДӨ карата пайыздарда)													
Соода балансы	ИДӨгө карата %	-29,6	-27,5	-22,3	-18,3	-18,6	-19,6	-19,4	-23,5	-28,3	-37,2	-50,6	-65,2
Күндөлүк операциялар эсеби	ИДӨгө карата %	-12,1	-9,0	-4,0	0,4	4,8	3,8	4,9	-1,1	-8,7	-19,6	-36,2	-49,6
Товарлар жана кызмат көрс. экспорту	ИДӨгө карата %	35,2	34,7	34,3	33,5	31,6	31,0	39,2	39,9	38,6	37,7	30,1	30,0
Товарлар жана кызмат көрс. импорту	ИДӨгө карата %	64,1	61,5	56,3	53,2	52,5	53,5	61,4	65,8	69,5	77,5	83,9	95,4
4. АКШ долларынын алмашуу курсу (бир мезгилдин акырына карата)	сом	69,6439	80,8100	75,9887	79,6000	82,6498	84,7792	84,6640	84,7907	84,7586	83,3090	79,5000	80,1829
5. Монетардык сектор													
Улуттук банктын эсептик чени, мезгилдин акырына карата	%	4,25	5,00	5,00	5,00	5,00	5,50	6,50	7,50	8,00	14,00	14,00	14,00
"Овернай" депозити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	2,00	2,75	2,75	2,75	2,75	3,25	4,25	5,25	5,50	12,00	12,00	12,00
"Овернай" кредити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	7,00	8,00	8,50	16,00	16,00	16,00
Банктар аралык кредит рынокундагы орточо алынган пайыздык чендер, чейрек ичинде	%	3,50	3,55	3,85	3,79	3,79	4,15	5,30	6,50	6,76	10,12	14,51	12,97
<i>анын ичинде:</i>													
РЕПО бүтүмдөрү боюнча	%	3,50	3,55	3,85	3,97	3,84	4,15	5,32	6,52	6,76	10,12	14,51	12,97
улуттук валютада кредиттер боюнча	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
чет өлкө валютасында кредиттер боюнча	%	-	-	-	2,50	2,50	-	-	7,00	-	-	-	-
7 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	3,76	3,97	3,95	3,95	4,01	4,50	5,26	6,08	6,57	11,86	13,11	12,82
14 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	3,78	4,15	4,32	4,20	4,50	5,03	5,64	6,50	6,93	11,45	13,57	13,11
28 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,00	4,31	4,52	4,37	4,62	5,15	6,12	6,87	7,26	11,09	13,82	13,46
91 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,23	4,48	4,65	4,70	4,70	5,45	5,43	7,45	-	-	-	15,19
182 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Акча базасы	%	11,0	13,6	24,1	28,3	24,8	24,2	10,7	6,6	6,5	8,80	19,80	31,65
Банктардан тышкаркы акчалар (M0)	%	13,2	14,9	26,9	31,7	29,3	23,7	9,2	5,8	0,5	5,70	20,50	27,52
Акча топтому (M1)	%	14,8	14,0	24,4	28,4	24,7	22,9	12,4	12,3	15,7	7,40	23,10	27,31
"Тар" мааниде колдонулуучу акча массасы (M2)	%	17,6	15,9	23,1	24,9	20,5	18,9	12,0	11,7	15,6	8,60	20,80	25,28
Акча массасы (M2X)	%	12,8	16,7	21,7	21,0	23,9	18,6	16,9	16,2	19,1	9,50	18,60	27,55

¹ Улуттук Статистика Комитетинин маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук Банктын эсептик көрсөткүчтөрү

² Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

³ Коэффициенттер акыркы 4 чейреки камтыган жылдык маалыматтардын негизинде эсептелет. III ч. үчүн алдын ала алынган маалыматтар.

2-тиркеме. Глоссарий

Базалык инфляция – бул, баанын кыска мөөнөттүү, түзүмдүк жана сезондук өзгөрүүлөрүн эске албаган инфляция: инфляция көрсөткүчүн эсептөөдөн сезондук, тышкы факторлор жана административдик белгиленген тарифтер менен шартталган товарларга баанын өсүшү алынып салынат.

Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн кыска мөөнөттүү (3, 6 жана 12 айлык) дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКВ эмитенти болуп саналат. МКВ Улуттук банк тарабынан өткөрүлгөн аукциондор аркылуу жума сайын жайгаштырылат. Аукциондорго тике катышуучулар катышуу укугуна ээ. Юридикалык жактар сыяктуу эле, жеке адамдар да Кыргыз Республикасынын МКВ ээсинен боло алышат. Чет өлкө инвесторлорунун МКВ рыногуна кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген эмес. МКВнын экинчилик рыногундагы бүтүмдөр Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу жүзөгө ашырылат, ал катышуучуларга өз жумуш ордуларынан МКВны сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мамлекеттик казына облигациялары (МКО) – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн пайыздык кирешеси (купон) менен, ошондой эле жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКО эмитенти болуп саналат. Улуттук банк МКОнун чыгарылыштарын тейлөө боюнча башкы агент болуп саналат.

Акча базасы – Улуттук банктын жүгүртүүгө чыгарылган нак акча боюнча милдеттенмеси жана Улуттук банктын башка депозиттик корпорациялар алдындагы улуттук валютадагы милдеттенмеси.

Акча топтому – ликвиддүүлүк деңгээли боюнча классификацияланган акча массасы: M0; M1; M2; M2X.

M0 – банктардан тышкары нак акча.

M1 – M0 + резиденттердин улуттук валютадагы которулма депозиттери.

M2 – M1 + резиденттердин улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттери.

M2X – M2 + резиденттердин чет өлкө валютасындагы эсептешүү (күндөлүк) эсептери жана депозиттери.

M2X акча топтомуна камтылган депозиттер – жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттери, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелеринин депозиттери, мында өкмөттүн жана резидент эместердин депозиттери алынып салынат.

Башка депозиттик корпорациялар – борбордук банктан башка, бардык финансылык корпорациялар-резиденттер, финансылык ортомчулук алардын ишинин негизги түрү болуп саналат жана алар кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын (M2X) улуттук аныктамасында камтылган милдеттенмелерди чыгарышат.

Долларлашуу – өзүнүн улуттук валютасына ээ өлкөнүн ички акча жүгүртүүсүндө АКШ долларынын кеңири колдонулушу.

Инфляция - белгилүү бир убакыт аралыгында баалардын жалпы деңгээлинин өсүш тенденциясы, ал товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр куржунунун үй чарбаларынын керектөө чыгашаларынын түзүмүндө салмактанып алынган наркын эсептөөнүн негизинде өлчөнөт. Кыргыз Республикасында инфляция деңгээлин мүнөздөгөн көрсөткүч болуп керектөө баа индекси саналат.

Номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЕАК) – бул, номиналдуу алмашуу курсунун салмактанып алынган орточо маанисин түшүндүрөт. Анда кароого алынып жаткан өлкөдө орун алып турган баанын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү баага карата өзгөрүү тенденциясы эске алынбайт.

Керектөө баа индекси (КБИ)– керектөөчү тарабынан өндүрүштүк эмес максатта сатылып алынган товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркынын өзгөрүүсү чагылдырылат. Бул көрсөткүч инфляцияны өлчөө ыкмаларынын бири болуп саналат, ал калк тарабынан керектелген негизги товарлар куржунунун баасына салыштырууга негизделген жана чогуу алгандагы керектөөдө бул товарлардын салыштырма салмагына ылайык салмактанып алынган.

Реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (РЭАК) – бул номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө орун алып турган баанын салыштырмалуу өзгөрүүсүнө ылайык келген өлчөмгө корректировкаланган, орточо салмактанып алынган маанисин түшүндүрөт. РЭАК өлкө валютасынын соода боюнча алдыңкы өнөктөш өлкөлөрдүн валюталарына карата салмактанып алынган реалдуу алмашуу курстарын эсептөөнүн негизинде аныкталат.

Core CPI индекси – бул азык-түлүк товарларына, электр энергиясына, газга жана отундун башка түрлөрүнө карата наркты эске алуусуз баалар.

Ноталар – бул Улуттук банк тарабынан жүгүртүүгө чыгарылган дисконттук баалуу кагаздар. Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими боюнча, ноталар 7 күндөн 364 күнгө чейинки мөөнөткө чыгарылат. Ноталар боюнча максималдуу кирешелүүлүк аукцион өткөрүлгөн күнгө карата аныкталган эсептик ченге барабар өлчөмдө белгиленет.

Репо шарттарындагы операция – келечекте белгилүү бир күнү, алдын ала макулдашылган баада кайра сатуу/сатып алуу милдеттенмеси менен экинчилик рыногунда мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу/сатуу операциясы.

Төлөм теңдеми – резиденттер жана резидент эместер ортосунда белгилүү бир мезгил ичинде ишке ашырылган экономикалык операциялардын суммардык түрүн чагылдырган отчет.

Төлөм теңдеминин сальдосу – чет өлкөлөрдөн түшүүлөр менен чет өлкөлөргө төлөмдөр ортосунда келип чыккан айырма.

Соода балансынын сальдосу – экспорт жана импорт наркы ортосунда келип чыккан айырма.

Эсептик чен – бул, акча кредит саясатынын инструменти, ал борбордук банк тарабынан белгиленген пайыздык ченди билдирет жана экономикада акча ресурстарынын наркын аныктоодо базалык багыт берүүчү катары кызмат кылат.

3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси

АБР	Азия өнүктүрүү банкы
ИДӨ	ички дүң өнүмү
МКВ	мамлекеттик казына вексели
МКО	мамлекеттик казына облигациясы
КММ	күйүүчү-майлоочу материалдар
ЕАЭБ	Евразия экономикалык бирлиги
ЕБРР	Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы
КБИ	керектөө баа индекси
КЭР	Кытай Эл Республикасы
КР	Кыргыз Республикасы
МБКР	Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
Улуттук банк	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК	Улуттук статистика комитети
НЭАК	номиналдуу эффективдүү алмашуу курсу
ОПЕК +	Мунайды экспорттоочу өлкөлөр уюму
РА	Армян Республикасы
РБ	Беларусь Республикасы
РК	Казакстан Республикасы
РЭАК	реалдуу эффективдүү алмашуу курсу
АКШ	Америка Кошмо Штаттары
ФОб	Экспорттоочу өлкөнүн чек арасындагы баа (Free on Board)
ФРС	АКШнын Федералдык резерв системасы
ЦБРФ	Россия Федерациясынын Борбордук банкы
COVID-19	коронавирус инфекциясы 2019-nCoV (COrona VIRus Disease 2019)
СРІ	керектөө баа индекси (Consumer price index)